

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

TIDSKRIFT FÖR HEMMET,

TILLEGNAD

DEN SVENSKA QVINNAN.

ÅTTONDE ÅRGÅNGEN.

Tredje häftet.

Innehåll:

	Pag.
XVI. En moders råd. IV. Af <i>St—</i>	113.
XVII. Något från våra grannar, af <i>-en-ny</i>	127.
XVIII. Hvad hon är lik. Poem af <i>T. K.</i> (Insändt.)	143.
XIX. Derföre. Poem af <i>†</i>	144.
XX. Om förlåtelsen, af <i>Fr. Br.</i> 1841	145.
XXI. Några tidsbilder från sjuttonhundratalet. VI. VII. Af <i>Esselde</i>	146.
XXII. Tankar rörande en af dagens frågor, af <i>K—r.</i> (Insändt.)	158.
XXIII. Om kvinnans bildande för läkareyrket, af <i>M. S.</i> (In- sändt.)	164.
XXIV. Några episoder från det femte svenska läraremötet, af <i>Esselde</i>	167.
XXV. En friskola för arbeterskor i London, af <i>L. S.</i>	174.
XXVI. Vår portfölj	175.

STOCKHOLM,
REDAKTIONENS FÖRLAG.

 Häftet utdelas den 14 Juli.

Anmälan.

Åtskilliga nya anordningar hafva blifvit vidtagna för den 8:de årgången af Tidskrift för Hemmet, hvilken Red:n härmed har äran anmäla till prenumeration.

Tidskriften kommer hädanefter att utgifvas i Stockholm på Red:ns eget förlag och har Red:n för öfrigt träffat sådana anordningar med afseende på tryckning, distribution m. m. att den hoppas våga utlofva en större regelmässighet i Tidskriftens utgifvande, än hittills kunnat vinnas.

Redaktionen förblifver oförändrad och Tidskriftens program det hittills följda. Dess första mål är nu, som alltid, *den svenska qvinnans höjande i moraliskt, intellektuelt och socialt hänseende*, i hvilket sträfvanne den är öfvertygad om att kunna påräkna medverkan af hvarje ädelt tänkande och sannt upplyst svensk qvinna. Tidskriften skall sålunda fortfarande sysselsätta sig med *de dagens frågor, som närmast beröra qvinnan*, upptaga *biografier* öfver utmärkta både män och qvinnor, lemna anvisningar till *god och bildande lektyr*, jemte utdrag ur goda skrifter af så väl in- som utländska författare, meddela *smärre naturhistoriska uppsatser, reseskizzer, poemer* och berättelser, jemte en och annan liten *revy af litterära nyhe-*

XVI. EN MODERS RÅD.

IV.

L... d. 23 Maj.

Älskade barn!

Alltsedan jag afsände mitt bref af d. 3 April, innehållande svar på åtskilliga af dina frågor rörande min tanke angående det föreslagna och mycket omordade utvidgandet af kvinnans medborgerliga rättigheter, har jag känt en liflig åstundan att åter upptaga detta ämne, dels emedan jag väl vet, att åtskilliga luckor, som jag önskade ifylla, förefinnas i min behandling deraf, dels för att besvara ett par af dig och din vän, Henriette P., gjorda inkast, och dels för att yttra några ord om det utlåtande, som i denna fråga lemnades af Ekonomisktskottet vid innevarande riksdag till svar på återremissen af utskottets betänkande.

Ett bland de antydda inkasten lyder sålunda: »skall den humanistiska bildning, som medgifves kvinnan, stanna vid elementarskolans pensum»? Jag har hvarken sagt, att detta skall blifva fallet, eller ens uttalat en önskan att det bör stanna dervid. Tvärtom. För min del ser jag gerna, att kvinnan i inhemtandet af kunskaper går så långt hennes anlag det medgifva, förutsatt nemligen, att detta ej sker på bekostnad af hennes kvinnliga väsende och af de pligter, som närmast åligger henne. Så långt tillbaka, som jag tänkt öfver detta ämne, har jag önskat att en grundligare skolbildning skulle komma flickan till del, än hittills i allmänhet varit fallet. Jag har sjelf gjort mången plågsam och nedslående erfarenhet, rörande det osäkra och sväfvande i denna bildning. Stannar man vid det i skolan inhemtade kunskapsförrådet, skall den unga kvinnan, antingen hon indrages i nöjenas hvirvel eller endast rör sig inom hushållsomsorgernas kretsgång, snart nog glömma största delen deraf, emedan hennes minne, ej hennes omdöme och begrepp, varit den verksammaste faktorn vid dess inlärande. Den enda läsning hvarmed hon sedermera vanligen sysselsätter sig, blir romanen, en och annan lättläst resebeskrifning, biografi eller dylikt. Deraf inhemtar och ihågkommer hon ett och annat, men det sålunda tillkomna eger ej något inbördes sammanhang, och hennes vetande kan i följd deraf liknas vid ett kaleidoskop, sammansatt af

mångfärgade, olikartade delar, men ej utgörande ett harmoniskt helt. Hör hon deremot till de vettgiriga, kunskapsökande naturer, för hvilka det är ett behof att gå framåt, och söker hon derföre att efter skoltidens slut utvidga och utveckla sitt vetande, skall hon snart erfara, att hon saknar fotfäste på den väg hon vill gå, att hon vandrar på en gungfly utan fast grund. Hon märker då att, om hennes vidare studier skola bära någon frukt, måste hon börja om från början. Vanligen följer missmod och nedslagenhet på en sådan erfarenhet, och få äro de, som det oaktadt ega ihärdighet och energi nog att fortsätta, och, om de det göra, inskränka de sig oftast till ett enstaka fackstudium.

Dessa på erfarenhet grundade iakttagelser, som jag mer än en gång gjort, i afseende på den skolbildning, hvilken är tillgänglig för flickan och genom hvars allmänna brister många rika anlag gått förlorade, ha hos mig framkallat en lifvig och innerlig önskan att en mer grundlig, mer systematiskt ordnad undervisning skulle komma den qvinliga ungdomen till godo. För att detta önskemål måtte vinnas, anser jag nödvändigt, att Staten äfven häråt egnar någon omsorg genom upprättandet af åtskilliga elementarläroverk för flickan. Visst hafva många af de privata undervisningsanstalter vi för detta ändamål ega, gått rätt mycket framåt under de sista tio å tjugo åren, men långt mer återstår att göra, innan de motsvara anspråken på meddelandet af *grundlig, verklig* bildning. De pensa, som skola inläras, äro i många af dessa skolor hvarken små eller få, det är sannt, men jag fruktar högligen, att en stor del deraf är glömdt redan då flickan lemnar skolan. Så hade t. ex. du genomgått hela allmänna historien, men då jag af dig begärde en i korthet affattad framställning af det Romerska väldets uppkomst och utveckling, stapplade du vid hvarje steg och drog dig endast till minnes, att du hört det omtalas såsom republik, kungarrike och kejsardöme. Och denna stat har dock spelat en af de mest framstående rollerna i världshistorien! Julius Cæsars *namn* var dig väl bekant, men hans personlighet deremot fullkomligt okänd o. s. v. Detta endast ett exempel bland de många jag kunde framdraga och det ytliga och bristfälliga i den undervisning våra flickor i *allmänhet* erhålla, blir än mer i ögonen fallande, då denna jämföres med den, som meddelas gossarne. Vid afslutandet af en läsetermin ega de senare vanligen en god

behållning af hvad de under densamma inhemtat, hvilket deremot endast mer undantagsvis inträffar bland flickor.

Hvad jag derföre i första rummet önskar för den qvinnliga ungdomen är beredande af tillfälle att erhålla *en god och grundlig elementarbildning*, och dervid lägger jag mindre vikt på stora och vidtomfattande pensa än att de unga lärjungarne väl kunna och begripa hvad de under skoltiden lärt. Jag har dock aldrig sagt, att de böra *stanna dervid*, ehuru jag ej känner någon sympathi för det väckta förslaget, att de unga kvinnorna sedermera skola fortsätta att idka studier vid universiteten.

Då flickan vid 16 å 17 års ålder slutar sin skolgång är tidpunkten inne för hennes beredelse till det kall, som otvifvelaktigt ligger qvinnan närmast, ty om hon än stundom med framgång kan egna sig åt sysselsättningar, hvilka förut varit männen förbehållna, kan hon ej åt dessa senare öfverlemna omsorger, hvilka genom sin natur uteslutande tillhöra qvinnan. Äfven den i detta hänseende mest utopiskt sinnade kan ej gerna på fullt allvar önska, att qvinnan skall ombesörja de offentliga värfven och mannen intaga hennes plats i hemmet.

Jag antar derföre, att flickan vid den nyss nämnda åldern måste börja att egna sin uppmärksamhet åt vården om egna och äfven yngre syskons kläder och hvarjehanda i hemmet förekommande husliga bestyr. Utsträckningen af dessa omsorger beror naturligtvis på omständigheterna, men råder någon välmåga i hemmet och står det under en god moders tillsyn, har den unga dottern ej så obetydlig tid till öfverlopps att egna åt sin intellektuella utveckling. Är hon i besittning af en grundlig elementarbildning, lifvas och uppehålls hon af kärlek till kunskaper och af ihärdighet, så kan hon verkligen på egen hand ganska betydligt utvidga sitt vetande, om hon blott har tillgång på goda böcker och systematiskt förmår ordna sina studier. Hennes bemödanden i detta hänseende underlättas betydligt, om hon af fader, moder, en äldre broder eller hvilken som helst kompetent person kan erhålla nödiga upplysningar och råd. Hufvudsaken är här att rätt indela och taga vara på tiden, att akta sig för *»its trifling away»*. Behöfver hon deremot en lärares ledning för att kunna utvidga sina redan vunna insigter är jag säker på, att de flesta föräldrar, som ega medel dertill,

ej neka sina döttrar några timmars enskilda lektioner i veckan för ernäendet af detta mål.

Fortfar hon att, på något af de sätt, jag här antydt, oafbrutet söka tillegna sig ett allt större mått af kunskaper under den bekymmerfria tid hon får tillbringa i ett godt hem, ja, till och med äfven under de första åren af ett lyckligt äktenskap, om hon ingår ett sådant, bör hon vid t. ex. trettio års ålder befinna sig på en bildningsgrad, der hon eger en ganska god insigt i de humanistiska bildningsämnena och der hon med reda och klarhet i tankegången kan förena ett genom de studier hon idkat upplyst och skärpt omdöme. På samma gång bör hon småningom ha inhemtat nödig färdighet i qvuliga slöjder och vana vid praktiska hushållsomsorger. Har hon sålunda använt sin ungdomstid, torde hon vara bättre beredd för det kall, som dock ovillkorligt måste anses såsom qvinnans — om det än ej kan bli *alla* qvinnors — makans, modrens och husmodrens, än om hon vid utträdet från skolan genast begifvit sig till universitetet för att der efter många år, odeladt egnade åt trägna studier, lyckas erhålla diplom såsom filosofie-doktor eller aflägga en vacker hofrätts- eller kansliexamen. I det förra fallet skall hennes kännedom af de nödvändiga hushållsdetaljer, hvilka förekomma i ett väl ordnad hem, göra henne till en god och omtänksam husmoder, på samma gång hennes intellektuella bildning och grundliga, om ock ej så omfångsrika kunskaper, skola sätta henne i stånd att blifva sin make ett angenämt sällskap, ja, äfven mången gång en upplyst rådgifvare, och sina barn en förständig och erfaren uppfostrarinna och lärarinna. I det senare fallet hyser jag deremot en viss farhåga, att den unga fru, som vunnit utmärkelsen att sätta Ph. D. efter sitt namn, skall befinnas mindre lycklig i ordnandet af hemmet och i förrättandet af de många der förekommande små bestyr, hvilka troligen skulle förefalla henne triviala och tröttande. De kunna i sjelfva verket stundom tyckas så, om de ej adlades af den varma pligtkänsla och den sjelfförsakande kärlek, som utmärka en ädel qvinna, och om de ej ofta nog underlättades af det praktiska sinne, hvilket i allmänhet kommit qvinnan till del. Och om nu fru doktorskans man ej skulle tillhöra det lärda ståndet, månne han icke understundom skulle känna sig litet generad af sin hustrus öfverlägsenhet, och hon å sin

sida erfarä en viss tomhet vid att hos sin make sakna den höga bildning hon öfver allt annat värderade?

Vi återkomma nu till den gamla invändningen, att *alla qvinnor ej kunna bli gifta*, ett faktum, som jag lika litet ämnar bestrida, som jag tänker göra mig skyldig till förebräelsen att missakta eller åsidosätta den ogifta qvinnan. Men här är ej fråga derom, utan om sjelfva uppfostringsmetoden, och det måste medges, att det vore ett ganska vanskligt experiment, om man skulle försöka att uppfostra en del af den qvinliga ungdomen för äktenskap och en annan del för det ogifta ståndet. Ett sådant förslag skulle med rätta beles såsom fullkomligt opraktiskt, och då det sålunda genast måste förkastas, vet jag ej annat att föreslå än, att alla eller åtminstone de flesta unga qvinnor skola uppfostras så, att de, hvar och en i mån af sin förmåga, må kunna uppfylla de pligter, hvilka tillhöra makans, modrens och husmodrens kall. Jag tror ej att en uppfostran i detta syfte skall kunna kallas förfelad, äfven för dem, hvilka ej åtaga sig detta kall, förutsatt att giftermål ej uppställles såsom det enda önskvärda målet för qvinnans lif, hvilket utom all fråga blir ett fel i motsatt riktning.

Men innan jag lemnar frågan om sättet för den unga flickans uppfostran, måste jag beröra ännu en sida deraf och den af så mycket större vikt, som den i allmänhet föga uppmärksammas. Jag menar föräldrars pligt att genom ändamålsenlig uppfostran bereda sina döttrar, såväl som sina söner, medel till sjelfförsörjning. Denna del af eller detta ändamål för deras uppfostran har hittills varit för det mesta förbisedd, särdeles inom mer bemedlade familjer, der man för det mesta synes hafva tagit för afgjordt, att döttrarna skulle göra »ett godt parti» eller ock att de efter föräldrarna skulle erhålla tillräckligt för att betrygga deras framtid. Att ett dylikt åskådningssätt är i hög grad felaktigt, har erfarenheten ofta nog bevisat, och otaliga äro de qvinnor, så väl gifta som ogifta, hvilka af omständigheternas tvång blifvit försatta i nödvändigheten att försörja sig sjelfva, utan att dock ega dertill erforderliga kunskaper.

Men, om vi erkänna detta, hvarföre då vilja förvägra qvinnan inträde på embetsmannabanan? skall din vän, Henriette P., fråga mig. Ett af mina motskäl har jag redan anfört, nemligen det, att qvinnan, genom en uppfostran, som från början afsåg att dana henne till embetsman och nödgade

henne att vända hela sin uppmärksamhet åt studier, skulle dragas från alla qvinliga sysselsättningar och blifva oförmögen att rätt fylla det kall, som i första rummet måste betraktas såsom qvinnans. Ett annat blir, att ett dylikt medgifvande i det stora hela kommer att verka högst obetydligt för en bättre sakernas ordning. Endast ett ringa fåtal qvinnor skall ega håg, förmåga och tillfälle att så uteslutande egna sig åt de dels theoretiska, dels praktiska studier, hvilka äro nödvändiga för att bilda embetsmännen, och dessa qvinnor kunna ej tillhöra kategorien af medellösa, hvarom ju här till en stor del är fråga, ty en sådan bildning inhemtas ej för intet. Till och med detta första mål, kunskapsmåttets fyllande och examens absolverande, en gång vunnet, hade de dock ej hunnit det andra och förnämsta, nemligen möjligheten att medelst eget arbete förvärfva sitt uppehälle, ty alla våra embetsverk ega redan nu en mängd lönlösa extraordinarier, hvilka vanligen flera år nödgas vänta på ordinarie beställning och hvilkas antal de qvinliga adepterna endast skulle än ytterligare öka.

Mamsell P. invänder häremot: »bristen på lärare vid elementarläroverken för gossar och på prester». Är det då verkligen hennes allvar, hvilket jag i det längsta vill betvifla, att dessa platser böra fyllas af qvinnor, så lönar det verkligen ej mödan att säga något mer för att söka öfverbevisa henne, ty hon kan då förliknas vid de blinda, hvilka ej vilja se, och vid de döfva, hvilka ej vilja höra, och för dem finnes ingen bot, lika litet som för henne några skäl. Jag för min del kan ej tänka mig det önskvärdt eller ens passande, att en qvinna skulle bekläda det presterliga kallet och uppfylla de många olika åligganden, som höra dertill, lika litet som jag anser möjligt, att en qvinna skulle kunna upprätthålla nödig disciplin och tukt i en klass af 20 till 30 halfvuxna gossar, hvaribland otvifvelaktigt många äro sjelfsväldiga och illa uppfostrade — en uppgift, hvari mången man misslyckas — och skulle emot förmodan detta dock inträffa, så fruktar jag att det sker på bekostnad af qvinlig mildhet och behag.

Frågar du huru en flickas uppfostran då förnuftigtvis bör ställas med hänsyn till nödvändigheten att lemna henne medel i händerna till förvärfvande af en i ekonomiskt afseende oberoende ställning, så tror jag ej detta problem är

omöjligt att lösa. I våra dagar härrör svårigheten för qvinnan att finna dessa medel mindre af brist på utvägar än af förmåga att begagna sig af dem som finnas. Utom rättigheten att idka hvilken slags handel och yrke som helst, samt lärarinnekallet, hvarti ännu många platser, särdeles vid folkskolorna, återstå att fylla, ha på senare åren flera utvägar blifvit öppnade för henne, hvilka jag uppräknade i mitt förra bref, hvarföre jag åter hänvisar dig dertill. Dessutom ihågkommer jag nu särskildt trädgårdsyrket, såsom ganska lämpligt och passande för qvinnan. Nestorn bland våra ännu lefvande vetenskapsmän, Professor Fries, yttrar också härom i tredje bandet af sina *Botaniska utflygter*:

»Humanitetens framsteg i våra dagar har beredt qvinnan rättvisa såsom medborgarinna; men ännu återstår mycket för att bereda företrädesvis dem, som ej blifva husmödrar, en själfständig ställning i samhället, utan att nödgas fortleva hela sitt lif i en beroende ställning och på ålderdomen ofta som ett öfverflödigt inventarium. Man har redan börjat lemna henne tillträde till vissa tjenstebefattningar, hvilka hon lika väl kan sköta som mannen, och anvisa henne yrken, hvarigenom hon kan vinna själfständig ställning. För min del tvekar jag icke föreslå trädgårdsmästareyrket som ett af de lämpligaste för qvinnan, icke blott i andras tjänst, utan äfven som själfegande förvaltarinna af egen köks-, frukt- och blomstergård. Det är ett yrke, som i större städers grannskap väl lönar sig och fordrar hvarken större krafter, högre studier eller större kapital än hon kan förvärfva. I mindre hushåll är ju husmodren den, som har tillsyn af köksträdgården; döttrarna öfvertaga med förkärlek blomsterskötsel.»

Enligt min öfvertygelse skall, äfven under närvarande förhållanden, en qvinna med goda kunskaper och yrkesskicklighet, förutsatt att hon eger helsa för att kunna använda dem, ej lida brist på det nödvändiga genom omöjlighet att erhålla arbete. De, som lida brist, äro till största delen sådana, som ega inga eller ofullständiga kunskaper, och månne de hafva mer att hoppas genom möjligheten för qvinnan att inträda i embetsverken? Månne de fattiga och för frestelser utsatta arbetskor, hvarom mamsell P. talar, kunna anses kompetenta att intaga en lärareplats i ett elementarläroverk, och det påpekade missförhållandet sålunda afhjelpas?

Då man önskar uppfostra sina döttrar så, att de på samma gång beredas för det husliga lifvets åligganden och sättas i stånd att, om så behöfves, sjelfva förvärfva sin bergning, måste man ha blicken fästad på begge dessa fordringar, ty ingenting är så osäkert, så svårt att förutse som en ung flickas framtida öde. Man får således ej försumma de första och i följd deraf gifva henne en uppfostran, som urståndsätter henne att rätt fylla dessa pligter, men man bör ej heller tillsluta ögonen hvarken på sig eller på henne för att en dag möjligen kan randas, då hon ej har annat att lita på för sitt och måhända äfven för andras uppehälle än eget arbete. Man måste därför utforska, hvilka af hennes anlag företrädesvis böra uppodlas för att tillförsäkra henne ett kapital, hvilket ej förstöres af lyckans omkastningar. En sådan reservfond, tror jag, skall kunna tillskapas utan att den unga qvinnan behöfver helt och hållet ryckas från vanliga qvinliga sysselsättningar och husliga omsorger. Inhemtandet af färdighet i slöjder och yrken af hvad slag som helst fordrar ej en uteslutande öfning, ett oupphörligt studium och låter därför ganska väl förena sig med de nyssnämnda. De kunskaper, som äro erforderliga för att bereda henne för lärarinnans kall, eller för att sätta henne i stånd att bekläda befattningar, sådana som orgelnistens, telegrafistens, postmästarens eller räkenskapsförarens äro ej heller af det allt annat absorberande slag, hvilket utestänger alla qvinliga sysselsättningar. Med ett ord, jag är öfvertygad, att qvinnan kan på en gång bildas för sitt egentliga kall, såsom den husliga helgedomens vårdarinna, och för intagandet af en sjelfständig, oberoende ställning, som ej beröfvar henne något af hennes qvinlighet, om blott vid hennes uppfostran tillbörligt afseende fästes på dessa båda lefnadsmål.

För att ej ha förbigått något af de verksamhetsfält, hvilka med fördel kunna bearbetas af qvinnor, vill jag äfven egna en stunds uppmärksamhet åt de undantagsfall, som, framkallade af mer ovanliga anlag och utmärkta själs gåfvor, kunna förekomma i lifvet. Utan tvifvel finnes mången qvinna, rikare begåfvad än sina medsystrar, och jag erfar alltid en känsla af saknad, då jag ser stora anlag förspillas af brist på nödig och ändamålsenlig utveckling. Jag röstar således gerna för att dylika fingervisningar af naturen måtte följas och att qvinnan, då håg och kallelse måna henne dertill, måtte er-

hålla all den utveckling, hvaraf hennes förmögenheter äro mäktiga, vare sig såsom konstnärinna, skriftställarinna eller vetenskapsidkare. Att vanvårda och undertrycka högre själs gåfvor för att de kommit en qvinna till del, det är ej att handla naturenligt, utan tvärtom naturstridigt, det är att tro sig vara visare än den högsta visheten, som befallt *alla* sina tjenare att ockra med de pund de erhållit, hvarmed här menas att väl förvalta dem. Der utmärkta anlag påträffas, är det, enligt min åsigt, derföre uppfostrarens pligt att tillse, att de erhålla tillbörlig vård och utveckling. De sålunda begåfvade individerna komma i alla tider att utgöra en så obetyglig minoritet att genom dem ej någon omstörtning sker i bestående förhållanden, och undantagen kunna och böra ej göras till regel.

Skall jag, i afseende på dessa rikare begåfvade qvinnor, uttala en af erfarenheten alstrad öfvertygelse, så är det, att de böra förblifva ogifta. Jag vet, att detta påstående möter mycken motsägelse både af männen och af qvinnorna sjelfva, men jag kan dock ej frångå det. Det är en gammal erkänd sanning, att man ej kan tjena tvenne herrar, utan att försumma den ena, och den eger utan tvifvel äfven här sin tillämplighet. Både den sköna konsten och vetenskapen fordra en odelad tjenst, ett helt lifs verksamhet af sina dyrkare, om dessa skola vinna tillträde till helgedomens innersta och ej blott nödgas stanna i dess förgårdar. Den vetenskapligt, litterärt eller konstnärligt bildade qvinna, som ingår äkten-skap och med detsamma har att motse nya pligter och omsorger, måste, om hon rätt vill fylla dessa, vårdslösa sin konst, sitt lifs uppgift, eller, om hon ej kan förmå sig dertill, bli en försumlig moder och husmoder. Konsten, vetenskapen kunna ej åtnöjas med de smulor af tid de husliga omsorgerna lemna henne öfrig, och der matmodren största delen af dagen upptages af pennan, boken, penseln eller pianot, står hemmets trefnad på spel och barnen uppväxa i saknad af modrens tillsyn och ledning.

Hvad beträffar qvinnans inträde på läkarebanan är derom vida mer att säga, än som kan inrymmas på detta knappa papper. Redan länge har det hos mig utgjort en fast öfvertygelse, att qvinnor finnas, som, om deras anlag i denna riktning rätt utbildades, med framgång skulle kunna utöfva läkareyrket, och ett sådant förhållande skulle blifva till stor

välsignelse för de lidande af deras eget kön. Man erkänner ju allmänt, att qvinnan är öfverträfflig såsom sjukvårderska, och jag känner mig förvissad, att hon i många fall skulle erhålla samma vittnesbörd såsom läkarinna. Mamsell P. skall kanske kalla mig inconsequent, då jag ej häri ser någon fara för qvinnans egentliga kallelse, men jag måste betrakta den qvinliga läkaren, såsom hörande till undantagen bland sitt kön, och för dessa gälla ej de *allmänna* regler jag önskat uppställa för den qvinliga ungdomens uppfostran. Läkaryrket kan hvarken såsom medel att vinna utmärkelse eller såsom försörjningssätt ega lockelse för qvinnan. För att kunna egna sig deråt, måste hon ega en omiskännelig kallelse, hvilken, i förening med ett orubbligt mod, kan sätta henne i stånd att öfvervinna alla de svårigheter och allt det för hennes qvinliga natur motbjudande, som möta henne på denna bana. Att hon, begäfvad med utmärkta anlag, stärkt och uppehållen af en brinnande lust, af varm människokärlek och outröttlig energi kan, trots dessa stöttestenar, med framgång beträda den medicinska banan, derpå utgöra *Elisabeth Blackwell*, *Elisabeth Garrett*, m. fl. lysande exempel, men deraf följer ej, att hvilken qvinna som helst skulle kunna bildas till läkare. Sättet huru en sådan undervisning bäst och lämpligast bör ordnas för qvinnan har jag ej ännu rätt klart för mig, men då jag med sann tillfredsställelse förnummit, att denna tanke på flera håll blifvit omfattad med intresse, betvivlar jag ej att åtskilliga förslag i den vägen skola uppgöras. Komma vi blott så långt att något sättes i verket, kan man sedan bäst se och bestämma hvad som dervid blir nödigt att ändra eller tillägga.

I mitt sista bref nämnde jag, att ehuru jag ej ansåg tillåtelsen att aflägga kunskapsprof för erhållande af filosofie-doktorsgraden eftersträfvansvärd för qvinnan, funnes dock fall, då kunskapsbetyg verkligen skulle vara önskliga och behöfliga äfven för henne, såsom vid sökandet af en lärarinneplats eller annan anställning, hvartill fordrades att hon kunde styrka sin kompetens. Mig förefaller det som kunde ett sådant kunskapsprof lämpligast afläggas vid lärarinne-seminariet i Stockholm, hvaremot dock kan invändas, att det för mången, från hufvudstaden aflägsset boende, skulle blifva svårt nog att företaga den kostsamma resan. En förmedling häri kunde dock ske sålunda, att de akademiska lärare, hvilka besöka elemen-

tarläroverken för att der pröfva lärjungarnes insigter, äfven finge sig uppdraget att examinera och meddela kunskapsbetyg åt de qvinnor, hvilka för detta ändamål kunde anmäla sig hos dem. Detta synes mig vida enklare och lämpligare än att unga qvinnor, som för vinnande af sin bergning önska ådagalägga sina kunskaper, skulle vara nödsakade att begifva sig till något af universiteten, för att der studera 4—6—8 år innan ett sådant bevis kunde vinnas. Skulle, under nu existerande förhållanden, en bemedlad, kunskapsälskande qvinna vilja förvärfa sig den högre bildning, hvars målsmän våra universitet äro, så står det henne ju fullkomligt fritt att derstädes bevista hvilka föreläsningar som helst och att dymedelst komma i åtnjutande af de tillfällen till inhemtande af vidsträcktare insigter de erbjuda. Enskilda lektioner af yppersta slag och i alla ämnen stå henne äfven der till buds, och om hon älskar vetandet för dess egen och ej för sin fåfängas skull, synes det mig, som kunde det vara henne nog att inhösta dess skatter, utan att vilja skryta med dem inför verlden genom examensdiplom.

Du säger dig vara rätt nyfiken på det utlåtande, som af ekonomiutskottet blifvit afgifvet såsom svar på återremissen af dess betänkande, rörande utvidgandet af qvinnans medborgerliga rättigheter. Nå väl, jag sänder det här och jag vill tillägga, att jag läst det med långt mer tillfredsställelse än det nämnda betänkandet samt att åtskilligt deri är ganska väl och sannt sagdt. Det hela utvisar en aktning för qvinnan och ett bemödande att göra henne rättvisa och att tillerkänna henne en betydelse såsom människa och samhällsmedlem, för hvilka hon måste känna sig tacksam. I tvenne hufvudpunkter, de som röra hennes inträde i embetsverken och absolverandet af akademiska examina, vidblifver jag dock hvad jag redan yttrat derom. Hvad det angår att bereda henne nya tillfällen till sjelfförsörjning, kan jag ej annat än betrakta det som en lycka och förmån, då sådant sker utan att rycka henne från sin naturliga verksamhetssfer eller utan att såra den medfödda qvinliga instinkten, hvilken kommer henne att sky det offentliga lifvet och den närmare beröringen med fremmande personer. Det är därför jag finner sådana befattningar lämpliga för henne, hvilka äro af mer enskild natur och därför ej förefalla henne motbudande. Utom de redan många gånger nämnda befattningarne vid post- och

telegrafverket, o. s. v., kunde till dessa väl äfven läggas skötandet af mindre apothek, hvarom också fråga väcktes vid diskussionen i Borgarståndet i detta ämne.

Just under det jag skrifer detta, kommer pappa med underrättelsen, att Ekonomiskt-kottets förslag om utvidgandet af kvinnans medborgerliga rättigheter, som slutligen blifvit hänvisadt till förstärkta Allmänna Besvärs- och Ekonomiskt-kottet segrat, på så sätt, att Rikets Ständer genom deri skedd omröstning, hafva beslutat att »i underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t — med anmälan att Rikets Ständer anse anställning i tjenster och befattningar, hvartill kvinnan kan pröfvas lämplig och hvarifrån hon ej genom grundlag eller civillag är utestängd, hädanefter böra henne tillkomma, när hon visar sig dertill ega erforderliga kunskaper och skicklighet, samt fördenskull tillfälle böra beredas kvinna att aflägga de för dylik anställning föreskrifna kunskapsprof — anhålla, att Kongl. Maj:t måtte vidtaga och der så nödigt finnes, hos Riksdagen föreslå de åtgärder, som för genomförande af en sådan förändring i hittills bestående förhållanden finnas erforderliga.» Denna mening, ehuru något obestämd, segrade med 33 rösters pluralitet öfver det af Ridderskapet och Adeln uppställda motförslaget, hvilket afsåg att närmare bestämman de offentliga värf, som skulle kunna anförtros åt kvinnor, på det att tillämpningen af den ifrågavarande grundsatsen ej måtte bli alltför vidsträckt. Du ser här af, min lilla *Agnes*, att kvinnans sak verkligen har ganska många nitiska förfäktare bland landets representanter, hvilket alltid måste vara en tillfredsställelse och hugnad att veta. Innerligt önskar jag blott nu, att då Regeringen sedermera tar denna sak om hand, problemet måtte lösas på ett sätt, som verkligen blir till gagn och fromma för vårt lands kvinnor, så att ej de ädlaste och värdigaste bland dem en gång måtte känna sig böjda att instämma i *Pyrrhi* ord: »en sådan seger till och vi äro förlorade!»

Den egentliga konsekvensen af det här nämnda beslutet, bör dock i första rummet bli, att våra lagstiftare ej längre kunna neka att anslå medel till inrättandet af elementarläroverk för flickor, der den kvinliga ungdomen kan erhålla god och ändamålsenlig undervisning, om ej utan all afgift dock mot en ringa sådan. Vill man medge kvinnan rättighet att erhålla del af alla de bildningsförmåner, som hittills uteslu-

tande varit afsedda för mannen, måste man väl först och främst bereda henne tillfälle att inhemta nödiga och grundliga elementarkunskaper. Och öfver ett sådant resultat kan ingen känna större glädje än jag.

Du får ej missförstå hvad jag här ofvan sagt, min lilla *Agnes*, rörande en qvinnas, isynnerhet makans och modrens, pligter i och för hemmet, så som borde hennes tankar, intresse och verksamhet aldrig öfverskrida dess tröskel. Detta är på intet vis min mening och så kan ej heller en upplyst och tänkande qvinna uppfatta sitt kall. Tvärtom bör hon hafva både ögon och sinnen öppna och vakna för allt af större betydighet, som tilldrager sig både i handlingens och tankens värld. Jag gillar för ingen del den trängsinthet, som ej bekymrar sig om annat än sin egen lilla inskränkta värld, och som slutligen urartar till den krassaste egoism. Det finnes många qvinnor, hvilka äro ömma och sjelfförsakande såsom mödrar, omtänksamma och outtröttliga såsom husmödrar, men hvilka för resten göra sig skyldiga till en småsinnad sjelfvisshet och ej kunna föreställa sig, att det finnes några pligter för dem utom hemmets område eller åtminstone utom de närmaste vännernas krets. Alla yttringar af egoism äro mig i hög grad motbjudande och i följd deraf äfven en dylik uppfattning, genom hvilken qvinnan sjelf förnekar sin andel i mänskliga rättigheter och pligter. Hvar qvinna kan framstå för att lindra nöd och elände, för att motverka synd och last, för att sprida tröst, hugnad och upplysning, för att ingjuta hopp och mod hos betryckta och lidande medmänniskor, der frångår hon ej sitt höga kall, sitt lifs skönaste uppgift, hon endast gifver dem en vidsträcktare tillämpning.

Långt ifrån att vilja inskränka qvinnans fria verksamhet i människokärlekens tjänst, skulle jag hellre vilja uppmana *hvarje qvinna* att taga sin andel i denna form af samhällsarbetet, der jag verkligen anser hennes krafter och medverkan behöfliga och detta af många skäl. Fattigvård åt nödställda och sjukvård åt medellösa lidande har hittills för det mesta betraktats såsom pligter åliggande hvarje kommun och uppfyllda af nödtvång, ej af kristlig kärlek och ömt deltagande. Så väl fattigvården som sjukvården ha också burit prägeln af en affärsmessig verksamhet och de smulor från de bättre lottades bord, hvilka dymedelst blifvit kastade åt de

behöfvande, ha af dessa senare ej heller mottagits med erkänsla utan ofta nog motvilligt och med knot. Det kristliga kärlekselementet har felats både hos den gifvande och hos den tagande och huru stora de summor än varit, som på detta sätt bort komma de fattiga till godo, kan man dock med sanning säga, att de sällan medfört någon välsignelse.

Att här uppträda såsom den förmedlande principen, se der en form af verksamhet *utom hemmet*, hvilken väl anstår qvinnan, och just på detta sätt kan hon mest verka för det allmänna bästa och göra samhället ej ovigtiga tjenster. Genom hennes deltagande i fattigvården, officiellt eller ej, det kan vara detsamma, skulle enligt min öfvertygelse de summor, som anslås till detta ändamål på ett vida ändamålsenligare sätt kunna användas än nu ofta är fallet. Mannen må för sig behålla den affärsmessiga delen af denna viktiga angelägenhet; åt qvinnan, som lättare kan intränga i de fattiga hemmen, och således bättre inse och upptäcka den verkliga nöden, borde i många fall anförtros omsorgen att bestämma eller åtminstone uppgöra förslag till fördelning af den hjälp, hvilken nu mången gång på måfå lemnas och ej alltid tillfaller den mest behöfvande och af understöd bäst förtjente. Utom all fråga hafva de enskilda, af fruntimmer stiftade, Föreningarne redan i detta hänseende uträttat mycket godt, men dessa institutioner äro ännu i sin linda och lida i allmänhet brist på tillgångar samt behöfva de officiella myndigheternas stöd för att erhålla den riktning och utvidgning, hvarigenom deras verksamhet kunde blifva af mer väsentlig nytta.

Hvad jag här i korthet nämnt om fattigvården, kan äfven lämpas på den allmänna sjukvården, der den bildade, menniskoälskande qvinnan ock borde vara den länk, som förenar den gifvande och den tagande, och sålunda meddela gåfvan det värde, som den nu till största delen saknar. Det finnes ännu flera faser af denna kärleksrika och nyttiga verksamhet, såsom att upplysa den okunniga, upprätta den fallna och till pligtens väg återföra den brottsliga, hvilka väl förtjena att uppmärksammas och behjertas af vårt lands qvinnor. Få äro de, som ej kunna gifva någon liten skärf till det stora målets befrämjande, nödens och eländets förminskande bland vår arbetsklass, om de blott vilja offra något derföre; många äro de, hvilka finna lifvet tungt och tomt,

emedan de sakna en gifven verkningskrets — ack, att de blott ville rikta blicken bortom den närmaste omgifningen och de skulle snart finna ett stort arbetsfält, der säden är mycken, men arbetarne äro få.

Mätte min *Agnes*, i hvilken ställning af lifvet du än kommer, dock alltid rätt inse, att vi alla hafva en plats att fylla i det stora hela, denna må nu enligt menskligt åskådningssätt vara betydande eller obemärkt. Ingen länk i naturens så rikt sammansatta kedja är öfverflödlig och deraf måste vi draga den slutsatsen, att ej heller någon menniska (skapelsens krona och fulländning) sattes hit på jorden för att utan all nytta för sig och andra fåfängt förspilla sitt lif och sina krafter. Låtom oss derföre, hvar och en, söka verka det goda vi kunna, ej afskräckas och förtrötas, om våra bemödanden också ej krönas med synbar framgång, ja, om de än stundom misstydvas och motarbetas, hvilket, tyvärr, ofta nog händer. Men göra vi det goda för det godas skull och af kärlek till dess evige Upphofsman, så skall medvetandet af våra afsigtens renhet trösta oss för den smärta vi ej alltid kunna undgå att känna, då vi mötas af otack och klander. Hvilken belöning fick väl Han af menniskor, Han, vår Mästare och vår förebild i den renaste kärleksverksamhet, i den mest upphöjda sjelfupoffring!

Se der, älskade barn, det mål, hvartill äfven vi skola syfta, se der, i min tanke den bästa tillämpning af utvidgandet af kvinnans rättigheter. Gud lede och upplyse dig, min *Agnes*, att, äfven i den viktiga fråga vi här afhandlat, inse och uppfatta det rätta, och gifve dig styrka att sedan handla och verka i enlighet dermed, beder af innersta hjerta
din egen hulda moder

St—

XVII. NÅGOT FRÅN VÅRA GRANNAR.*)

I ett föregående häfte af denna Tidskrift hafva vi gjort en förtrolig bekantskap med *Suomis talltrast*, W. Nordström,

*) Se 7:de årg. 2:dra häfte; sid. 101, och 6:te häftet, sid. 368.

en bekantskap, som helt säkert gladt mången af Tidskriftens läsare, och i ett efterföljande häfte ha vi fått en klar och detaljerad framställning af vårt broderlands sträfvanden att höja den norska qvinnan och fostra henne till en god medborgarinna. Vi vända nu våra blickar till söder, till andra sidan sundet, der våra grannar danskarne bygga och bo, för att bjuda läsaren på en skildring af en bland deras store män, som förvärfvat ett odödligt namn och till viss grad tryckt sin prägel på samtiden. Vårt syfte är att först meddela en biografi öfver denne man och sedan ett och annat utdrag ur hans arbeten. Hans namn är

Hans Christian Örsted.

Bland de män, hvilka i senare tider verkat inom det naturvetenskapliga området, intager den berömda dansken, *Hans Christian Örsted*, ett utmärkt rum. Ehuru denne store man var född och fostrad samt lefde och verkade så helt nära våra bygder, ehuru han var en bland dem, som varmast omfattade den skandinaviska enhetsidéen, tro vi dock, att han på långt när icke är så känd för mängden af läsare, hvarken med hänseende till sin personlighet eller till sina vetenskapliga arbeten, som han borde vara. Det skulle vara oss ett nöje, om vi genom en kort biografi öfver Örsted, kunde väcka nog mycket intresse för den förra, att läsaren efteråt med oss ville studera de senare. Vi tro icke att man numera bäfvar tillbaka för blotta ordet »vetenskapligt» och derigenom afskräckes från att läsa verk, hvori ej vetenskaperna sjelfva, men deras resultat framläggas inför en i öfrigt bildad läsarekrets. *Örsted* och *Fries* ha bland vår tids vetenskapsmän inom Skandinavien måhända gifvit uppslaget till den riktning, som sträfvar att popularisera vetenskaperna, genom att söka göra deras resultat fattliga för den stora allmänheten. För ej så lång tid tillbaka fruktade de lärde att neddraga sina idéer i stoftet, om de skulle göra dem bekanta för andra än män af facket, och det lärda språk, på hvilket de skrefvo sina afhandlingar, utestängde äfven mängden ifrån att begripa dem. Helt annorlunda nu, då en hvar på modersmålet kan läsa böcker sådana som *Botaniska utflygter* eller *Anden i naturen*.

Innan vi återgå till *Örsteds* vetenskapliga arbeten med-

dela vi här ur danska källor, en kort skildring af den ädla menniskan, den store tänkaren och fosterlandsvännen.

Hans Christian Örsted föddes 1777 den 14 Augusti på ön Langeland i Rudkjöbing, hvarest fadren var apothekare. I hemmet var ständigt mycket att göra för husfolket och emedan föräldrarne icke ansågo sig kunna ha tillräcklig uppsigt öfver barnen, sändes Hans, tillika med sin ett år yngre broder till en vän af familjen, en perukmakare. Både denne och hans hustru fattade stor tillgifvenhet för de snälla och läraktiga bröderna, isynnerhet för den äldste. Hustrun lärde dem att läsa innantill och mannen, hvilken var tysk, att tala tyska.

Till följd af de hastiga framsteg barnen gjorde kom perukmakaren i ropet såsom skolmästare och flera familjer dit-skickade sina barn för att undervisas. Det torde intressera våra läsare att få del af f. d. perukmakarens enkla lärometod. Undervisningen gick för hvarje dag så till: läraren läste högt för sina elever ett stycke ur den tyska Bibeln, hvilken på detta sätt blef genomgången från början till slut; ja, en stor del deraf blef genomläst tvenne gånger. Sedan läraren tystnat, uppsteg en af eleverna, vanligen den äldre Örsted och öfversatte ordagrannat det nyss upplästa stycket på danska. Denna kunskap blef sedermera af den största vigt för Örsted, ty genom den stora lätthet, hvarmed han uttryckte sig såväl mundtligen som skriftligen på tyska, blef han snart känd och värderad öfverallt i Tyskland. Flera af hans arbeten äro först skrifna på tyska och sedan af honom sjelf öfverflyttade till danska.

Läraren hade också åtagit sig att bibringa sina elever kunskap i arithmetik, men som hans egna insigter i denna vetenskap ej sträckte sig längre än till addition och subtraction, stannade det dervid. En af lärjungarne, hvilken förut varit i en annan skola, meddelade bröderna Örsted kännedom om multiplikation och division; men en dag fann Hans till sin stora glädje bland sin faders gamla böcker en räknebok, hvarur han lärde sig regula-di-tri, i hvilket räknesätt han genast undervisade den yngre brodern.

Då Örsted var 12 och brodern 11 år gammal intogos de som lärlingar på fadrens apothek. I början funno de intet behag i denna sysselsättning, emedan de närde den förhoppningen att få egna sig åt theologiska studier. Den äldre

Orsted fann sig dock snart dervid och arbetade med förnøjelse i fadrens laboratorium; dessutom genomläste han alla de kemiska och naturhistoriska böcker, han kunde öfverkomma, och hans genius tycktes allaredan då för honom utstaka den väg, som han i framtiden var kallad att vandra.

Brodren deremot, hvilken håg tagit en helt annan riktning, fann ingen smak i arbetet på fadrens laboratorium. I dess ställe började han tidigt rättsvetenskapliga studier, i hvilka han utan lärare gjorde sådana framsteg, att han förvånade några jurister, hvilka en gång voro på besök hos hans fader.

Vi kunna icke undgå att påpeka det innerliga förhållande, som rådde mellan dessa tvenne utmärkta bröder. Oaktadt de af inre kallelse blefvo ledda hvar och en sin väg, stodo de dock ständigt i en andelig vaxelverkan med hvarandra, så att det icke är möjligt att studera den enes utveckling utan att tillika beröra den andres. De hade nemligen för sed att beständigt meddela hvarandra det väsendtligaste af hvad de, hvar på sin väg, hade lärt. Så förvärfvade sig den äldre brodern med den yngres tillhjälp en insigt i filosofien, som han annars aldrig med så ringa möda kunnat förskaffa sig; icke heller saknade han insigt i rättsläran, åt hvilken vetenskap den yngre brodern hufvudsakligen egnade sig. I utbyte häremot undervisade den äldre Örsted brodern i kemi och naturvetenskap. På detta sätt utvecklades och underhölls den andeliga förbindelsen mellan dem, hvilken varade hela deras lif och för dem var en outtömlig glädjekälla.

Innan vi lemna beskrifningen om Örstedes barndom vilja vi berätta en anekdot derom, som är särdeles karakteristisk, och som visar hvad som rörde sig inom denna tidigt utvecklade ande. En äldre vän frågade honom en gång, då han var omkring 7 år gammal, hvad han ämnade bli i framtiden. I stället för svar frågade den lille gossen: »Hvilken är den förnämste man i verlden?» »Den romerske kejsaren.» »Nåväl, då vill jag bli romersk kejsare.» »Det är omöjligt,» sade vännen, »det kan man icke bli utan att vara född dertill.» »Det är en orimlig utmärkelse,» invände barnet, »som man ej kan förskaffa sig utan att vara född dertill; men säg mig då, hvad kan jag bli?» »Du kan bli general-superintendent i Lübeck; den man, som bekläder detta embete, är öfvermåttan

väl ansedd af alla.» »Godt, då skall jag bli general-superintendent.» »Men då måste du ock lära mycket,» sade hans vän. »Ja, det är ganska naturligt,» svarade den lille gossen. Efter detta samtal fattade han det beslutet att blifva prest, och churu han afstod derifrån, då han bättre lärt känna sin verkliga kallelse, blef dock tanken härför för honom en sporre till ansträngning i en ålder, då viljans kraft slumrar hos de flesta barn.

Detta barnsliga drag torde förefalla en eller annan läsare väl obetydligt; i vår tanke är det icke så. Att ovanligt begåfvade barn, genom anhörigas oförstånd lätt fatta höga tankar om sig, är tyvärr alltför vanligt. Men att medvetandet om stora gåfvor, hos barnet sjelft uppväcker tanken på det ansvar, som åtföljer sådana och drifver det till odlandet af dessa, det är mera ovanligt. Örsted säger sjelf, att redan som barn hade han klart för sig, att han skulle blifva en utmärkt man, men denna öfvertygelse, säger han, alstrade ej hos mig högmod, ty redan tidigt hade man lärt mig att den, som vill vinna anseende öfver andra, äfven borde vara vänligare, uppmärksammare, lydigare än andra, och derom beflitade jag mig också. Om än begäret efter egen yttre utmärkelse för barnet Örsted var en mäktig sporre till ihärdigt arbete; om begreppet om den sanna äran och utmärkelsen ej genast för detsamma var fullt riktig, något som man naturenligen knappast kan förutsätta, så ledde ärelystnaden dock här till arbete i det godas tjänst. För ynglingen och mannen tog denna sträfvan efter höghet en riktning inåt, och det blef äfven i andens rike, som han vann den utmärkelse, han i ungdomen sökt i den yttre världen.

År 1794 kommo de båda bröderna till Köpenhamn, hvar-est de samma år med mycken heder bestodo sin studentexamen. Obegripligt är, huru de med så ringa vägledning kunnat förvärfva sig de härtill nödvändiga kunskaperna, men det är ett bevis ibland många, att framgången icke så mycket beror af yttre vilkor, som af inre lust och kraft. Samma dag, på hvilken de tagit sin första examen, började de redan att förbereda sig på den nästa, hvilken förestod dem ett halft år derefter. Mången ansåg denna ovanliga flit alltför öfverdrifven och uppmuntrade dem att tillåta sig någon hvila, men de lyssnade ej härtill, finnande den största vederqvickelsen och hvilan uti arbetet sjelft. För egen del hvarken

klandra eller berömma vi en sådan öfverdrifven flit; de drefvos framåt af den inre öfvertygelsen, hvilkens kraft de ej kunde emotstå. Ovanligare andar kunna ej följa den förut trampade stråten; de bryta sig väg midt i vildmarken och kunna derföre hvarken mätas eller bedömmas efter vanlig måttstock. Vi anföra detta drag här endast emedan det antyder den starka viljekraft, hvarigenom de grundlade sin framtida storhet. Äfven vid den andra examen utmärkte de sig. Efter 1795 började den äldre Örsted att med allt större ifver studera de chemiska, fysiska och mathematiska vetenskaperna. De djupsinniga philosophiska forskningar hvaråt den yngre egnade sig, kommo småningom äfven den äldre till del; också han studerade nu Kant, Fichte och senare Schlegel, och ledd dels af dem, dels ock förnämligast af sin egen efter *enhet* och *sanning* trängtande ande, fick han allaredan nu en aning om en stor, allmännelig grundidé för naturen och vetenskapen, hvilken förenar hvad som för den yttre blicken synes åtskiljdt och hvarom de lärde på hans tid föga bekymrade sig.

1797 undergick han den pharmaceutiska examen och förvånade genom sina kunskaper till den grad sina examinater, att en af dem, då han mötte professor Manthey, en af Örstedes lärare, på gatan, utropade: »hvilken kandidat har ni skickat oss; han vet mer än vi alla!» Äfven den bekante Johan Clemens Tode, professor i medicinen, omtalade öfver allt denna examen, såsom något alldeles utomordentligt.

Vi kunna dock ej steg för steg följa de båda brödernas framsteg. Än besvarade de akademiska prisskrifter, hvarföre de erhöilo belöningar, än utgäfvo de hvar i sin vetenskap afhandlingar och dissertationer eller recensioner af lärda arbeten. Vi skola i en annan uppsats återkomma till det förnämligaste härutaf och påpeka här blott det som närmast hänger tillsammans med den äldre Örstedes andeliga utveckling. Ända till 1800 lefde de båda bröderna tillsammans, men detta år skildes de åt, emedan den äldre erhöilt fri bostad såsom föreståndare vid ett större apothek, under den tid, som hans vän, den förut omtalade professor Manthey, eljest ordinarie föreståndare vid samma apothek, gjorde en utrikes resa. Manthey var tillika lektor i chemi vid akademien och Örsted åtog sig jemväl att i hans ställe der hålla föreläsningar. Till följd af sin nya ställning måste Örsted nu skiljas vid bro-

dern. Naturligt är att det ej var utan djup smärta som de båda bröderna lemnade den gemensamma bostaden och dy-medelst upphäufde det kamratskap hvaruti de hittills lefvat. Vi öfvergå numera uteslutande till den äldre broderns lefnadshistoria.

Kort efter ankomsten till Köpenhamn gjorde Örsted bekantskap med Oehlenschläger, hvilken några år senare förvärfvade sig ett så lysande namn. Enligt hvad Örsted sjelf berättar, utöfvade denna vänskap och den utvexling af idéer den medförde, ett stort inflytande på honom, och likasom hans philosophiska betraktelser vunno i klarhet och bestämdhet genom umgänget med brodern, likaså blef hans kärlek till poesien lifvad och stärkt genom umgänget med den store skalden. Ja, oakadt hans chemiska arbeten och öfriga vetenskapliga studier upptogo så stor del af hans tid, fann han dock tillfälle att göra sig förtrolig med skönlitteraturens alster. Intet framstående verk i den danska, tyska eller äldre fransyska litteraturen var honom obekant, och allt skönt som anslog hans lifliga fantasi, fästade sig outplånligt i hans minne. »Jag har den lyckliga gåfva,» säger han sjelf, »att behålla det goda af hvad jag läser och glömma det dåliga.»

År 1800 blef Örsted adjunkt vid den medicinska faculteten och året derpå företog han sin första utländska resa, hvarifrån han återvände först 1804. Före denna tid hade han lefvat nästan uteslutande för sin vetenskap och föga sett af världen; på grund häraf fruktade hans vänner att han ej skulle kunna reda sig på egen hand i fremmande land och att det skulle blifva honom svårt att knyta förbindelser med utländske lärde. Men den ädla och sanna hänförelse hvaraf hans själ var genomträngd, det bottenärliga och öppenhertiga i hans sätt och väsen, tjenade honom bättre än något rekommendationsbref, och det emottagande han rönte af Europas berömdaste lärde, öfvergick både hans egna och hans vänners djerfvaste förhoppningar. I Tyskland som han genomreste gjorde han en mängd intressanta bekantskaper, hvaribland må nämnas Kielmeyer, Cuviers vän och lärare, Fichte, Schelling, Schleiermacher, Tieck och bröderna Schlegel. En nära och förtrolig vänskap ingick han med den snillrike fysikern Ritter, hvilken gjort sig berömd genom sina experimenter i galvanismen, och som på denna väg har bevisat att en fullständig elektricitet beledsagar lifsprocessen.

På Ritter, som allaredan före upptäckten af Voltas stapel *) anade att de krafter, hvilka verkade i chemien, i galvanismen och elektriciteten, hufvudsakligen voro de samma, satte Örsted mycket värde. Han förklarade det ofta vara sin öfvertygelse, att Ritter blott till följd af en olycksbringande lättsinnighet icke långt före Volta hade upptäckt den elektriska stapeln; ty i Ritters snille låg allaredan upptäckten färdig. Ritter hade nemligen innan Voltas upptäckt blef bekantgjord, tänkt på att sammanfoga många par skifvor af zink och koppar, och att tillvägabringa ledning dem emellan genom grodor, af hvilka en skulle läggas mellan hvarje skifpar; men då han uppsköt försöket, hann Volta före honom på en annan väg.

Hos Ritter stannade Örsted en längre tid och de anställde tillsammans en serie af intressanta och lärrika experimenter. Örsted omtalade bland andra historier från deras sammanvaro följande: »En gång voro vi,» sade han, »alldeles utan penningar, men båda hade vi samtidigt fått en ljus idé, och ville verkliggöra den genom experimenter.» »Huru mycket pengar har du?» sporde Ritter, hvilken, enligt sin vana icke egde en skilling. Örsted hade blott några riksdaler. »Det räcker nog,» sade Ritter tröstande, och nu förenklade de försöken och använde redskap, hvilka voro så billiga, att de få riksdalerna räckte till; försöken lyckades. »Detta sätt,» sade Örsted, »har jag sedan ofta användt, och jag har funnit, att man mången gång med ringa hjälpmedel kan företaga de viktigaste försök, och att dessa, när vilkoren för framgång förefinnas i själens iure, kunna blifva lika säkra och afgörande, som om man dertill använde de dyrbaraste experimenter.» Såsom ex. på den förvägenhet, hvarmed Ritter gick tillväga, brukade Örsted om honom förtälja följande anekdot: »Huru har du vågat,» sade Örsted en dag till honom, »att anställa galvaniska experimenter med dina egna ögon?» »Huru skulle jag eljest kunna få visshet om galvanismens inverkan på synorganet,» genmålte Ritter; »jag hade ju två ögon; då kunde jag väl offra det ena för en så viktig saks skull, och

*) För dem af våra läsare, hvilka ej veta hvad en stapel är och hvartill den begagnas, få vi upplysa, att med stapel (Voltas) menas flera skifvor (elementer) af olika metaller, zink och koppar, lagda parvis ofvanpå hvarandra, men hvarje par särskildt genom en vätska. Den öfra ändan slutar med zink, den nedra med koppar. Stapelns ändamål är att utveckla stark elektricitet, och ju starkare man vill hafva denna, ju flera skif-par tillägges man stapeln.

det gjorde jag så mycket dristigare, som det ena ögat icke är så godt som det andra.» »Mitt ena öga är ej heller så långsynt som det andra,» tillade Örsted, då han en gång berättade detta, »och, uppmuntrad af Ritters exempel, vågade jag flera försök med det mera kortsynta, men aldrig kunde det falla mig in att gå så långt i förvägenhet som Ritter.»

Denne Ritter förde, oaktadt sin stora och ansträngande vetenskapliga verksamhet, ett regellöst lif och befann sig till följd deraf i nästan ständigt penningebetryck. Örsted fick nu ett tillfälle att visa sin beredvillighet att tjena andra, hvarpå han gaf så många bevis under sitt lif. Han försökte upphjelpa sin väns affärer och om möjligt återföra honom till ett mera regelbundet lefnadssätt. För detta ändamåls vinnande reste han till München och talade vid Franz Baader med den största ifver för Ritters sak; han föreställde denne huru sorgligt det var att ett snille, som under lyckligare omständigheter kunnat verka så mycket för sin vetenskap, skulle lefva i armod och betryck. Baader utverkade då, mera för Örstedes än Ritters skull, att den senare blef medlem af akademien i München, med en lön af 1500 gulden. Hjelpen kom dock för sent, ty så snart Örsted rest bort ingick Ritter ett opassande giftermål och började slutligen söka döfva sitt samvetes röst med starka drycker, ja, äfven med opium. Dessutom var hans organism tidigt förstörd, dels genom dristiga försök i vetenskaplig väg, dels genom utsväfningar. Han dukade under för sitt eget lättsinne och dog i München 1810.

Vi hafva omnämnt denne mans historia derföre att han utöfvade ett stort inflytande på Örsted. Örstedes lyckliga förmåga att behålla det goda af hvad han läst och afskilja det dåliga har redan blifvit påpekad; på samma sätt tillagnade han sig af hvarje människa, som kom i hans väg, det bästa, men skydde dess förvillelser. Örstedes vetenskapliga system stöder sig, enligt hans eget erkännande, på de upptäckter han tillsammans med Ritter gjorde. Det goda som fanns hos vännen förarbetade han på sitt eget vis och använde det till högre ändamål; men höll sig fjerran från hans svärmerier på naturfilosofiens område och de afvägar hvartill dessa ledde; och om han än i början trodde att något godt kunde ligga till grund för sjelfva förvillelserna hos vännen, förän-

drades dock hans tankar i detta afseende, alltefter som hans erfarenhet och insigt i tingens verkliga väsende blef större.

Efter att hafva tillbragt någon tid i München for Örsted till Paris, der han emottogs med den största välvilja och hvarest han gjorde en mängd värderika bekantskaper. Bland dessa vilja vi nämna Cuvier, Biot, Berthollet, Charles m. fl. Under den tid af 15 månader, som han stannade här, utgaf han en öfversättning på fransyska af en af Ritters afhandlingar, till hvilken han fogade några af sina egna rön. Detta arbete utkom 1804 i Delamethries *Journal de Physique*. Öfversättningen lyckades så väl, att Ritter sjelf skall hafva försäkrat, att han nästan förstod Örstedes öfversättning bättre än sin egen originalafhandling. Så länge Ritter lefde underhöll han en vetenskaplig brefvexling med Örsted.

Örsted hade varit länge i Paris innan han besökte den berömde kemikern, statsrådet Fourcroy, hvilken hade organiserat centralskolan för de offentliga arbetena, hvaraf sedan den polytekniska skolan bildades. Örsted hade blifvit intagen mot Fourcroy; dock tvingades han af den danske ministern att göra honom ett besök, innan han lemnade Paris. Fourcroy mottog den unge dansken med ett visst nedlåtande och lyckönskade honom bland annat att hafva kommit till Paris, der så många framstående personligheter funnos, vetenskapsmän, hvilka säkerligen i allt stodo öfver nordens. Härtill svarade Örsted, att det visserligen funnos utmärktare vetenskapsmän i Paris än någorstädes, dock tillät han sig försäkra herr statsrådet, att det ej fanns någon vetenskapsman i Norden, hvilken ej kunde läsa statsrådets verk »*systeme des connaissances chimiques*» på originalspråket, något, som han ej tilltrorde de franska vetenskapsmännen med afseende på den nordiska litteraturen.

På Fourcroys tillfrågan, om han sett den polytekniska skolan, svarade han naturligtvis jakande, och då Fourcroy lät honom förstå att också denna skola gaf Paris ett stort företräde framför t. ex. Köpenhamn, svarade Örsted, att han väl insåg att det felades mycket i hans fädernesland, som var nödvändigt för vetenskapens framsteg; men han uppgaf icke hoppet att vid sin hemkomst sjelf kunna bidra till att ett liknande läroverk kunde blifva inrättadt. Detta svar kallar Örsted sjelf i senare år något högmödigt och egenkärr; det uppfattades äfven så af Fourcroy, hvilken vid afskedet

bad honom spefult, att vid sin hemkomst hafva de franska vetenskapsmännen i benägen åtanka. Emellertid må vi ej glömma att Örsted den gången ej lofvade mera än hvad han sedan verkligen höll. Vi igenkänna dock måhända i svaret något af det öfvermod, som uttalades hos Örsted som barn, då han ville bli romersk kejsare.

Från Paris reste Örsted hem öfver Belgien, Holland och Nord-Tyskland. Vid sin hemkomst fick han i uppdrag att hålla fysiska föreläsningar vid Köpenhamns universitet. Dessa blefvo talrikt besökta, och inverkade genom det egendomliga föredraget isynnerhet kraftigt på de unga, såsom mest emottagliga för nyare idéer, och minst besvärade af förutfattade fördomar. Vanligen började han med att förutskicka några anmärkningar rörande det ämne, hvarom han tänkte tala, ibland äfven med utläggningar och förklaringar af enskilda uttryck, för att förvissa sig om att blifva förstådd, när han gick vidare; ibland dröjde han äfven vid öfversättningar af vetenskapens tekniska termer till danska språket. Föredraget utmärkte sig alltid genom stark konsekvens, dock tilltalade han ej förståndet ensamt, utan tog småningom den ena efter den andra af själens förmögenheter i anspråk, till dess han hade till den grad fångslat sina åhörarens uppmärksamhet vid det föresatta ämnet, att detsamma stod klart och lefvande för deras inre åskådning. På sådant sätt blef hans tal allt mäktigare, likasom en ström, som växer och upptager många biflöder i sig, och till sist verkade det med en sådan styrka, att få kunde emotstå den öfvertygande kraften deraf.

Bland de äldre deremot af hvilka många voro vana att anse vetenskapen såsom ett aggregat af osammanhängande enskildheter, funno hans meningar mycket motstånd. »De tro icke,» sade Örsted en gång sjelf på sitt egendomliga och naiva uttryckssätt, »att det finnes en så djup och genomgripande grundtanke, en så följdriktig förnuftsenshet i naturen, som jag tycker mig spåra deri. Och dock,» tillade han, vändande sig till sina åhörare, »mån J väl sjelfva inse att det är mycket oförståndigt att förkasta det mot hvilket man ej kan invända annat än att det är alltför förnuftigt för naturen, d. v. s. alltför förnuftigt för det högsta förnuftet sjelft; ty från detta har ju hela naturen sitt upphof.»

Det var år 1820, som Örsted gjorde sin verldsberömda upptäckt. Redan före hans tid hade det funnits forskare,

hvilka annat ett föreningsband mellan magnetismen och elektriciteten; men ingen hade lyckats utfinna detsamma. Man hade endast funnit att elektriciteten utöfvade mer eller mindre inverkan på en magnetnål. Om en blixtnedslag i närheten af en kompass, så kunde polerna omkastas. Örsted öppnade nu i detta fall en ny väg för vetenskapen. Genom sin upptäckt fick han full visshet om det förut anade föreningsbandet mellan de hemlighetsfulla krafterna, magnetismen och elektriciteten. Under en af hans föreläsningar befann sig nemligen af en händelse en magnetnål i närheten af en galvanisk stapel och Örsted fann då att den förlorade sin riktning i norr och söder. Till följd af denna upptäckt anställde han ett experiment, som fått namn af *Örsteds fundamental-försök*.*)

Den 21 Juli 1820 skickade Örsted en liten afhandling rörande denna upptäckt till de berömdaste naturvetenskapliga sällskaper i Europa. Den bestod blott af 4 kvartsidor, men var så koncist affattad att mer än 50 försök äro omtalade deri; från den dagen erhöill elektromagnetismen en historia och Örsted ett odödligt namn. Nu gällde han för mer än mången romersk kejsare! Han intog den höga rang bland Europas lärde, hvilken tillkom honom, ty det är icke upptäckternas mängd, utan deras vigt och betydelse, som bestämman upptäckarens plats. Columbus upptäckte blott *ett* land, men detta land var en hel verld, full af skönhet och rikedom. Så har äfven vår verld blifvit en ny och rikare, ja, han blir det mer och mer, allt eftersom följderna af Örstedes upptäckt träda i dagen. Thermoelektriciteten, magneto-elektriciteten och de elektriska telegraferna stå allaredan som utposter, färdiga att lemna vittnesbörd om hvilken oändelig rikedom, som till följd af denna upptäckt en gång skall blifva kommande släktens arf.

För den största af århundradets upptäckter, böra vi dock icke glömma de som Örsted gjort i andra riktningar. Med

*) Han spände nemligen en koppartråd i en viss riktning; under densamma upphängdes en fin magnetnål. Så länge ingen ström går igenom tråden, uppkommer ingen afvikning; men så fort en ström ledes derigenom vänder sig nålen och söker ställa sig vinkelrätt mot riktningen af strömmen: kastar man om strömmens riktning, så vänder sig nålen åt andra sidan. Nålen vider sig en bestämd vinkel, hvilken vinkel är beroende af förhållandet mellan strömmens och jordmagnetismens styrka. Den omständigheten att afvikningsvinkeln blir större i samma mån som den elektriska strömmen blir starkare, ger en lätt och säker mätare för densamma.

tillhjälp af de sinnrika apparater, som han uttänkt, har man kommit dertill att med stor säkerhet kunna bestämma vattnets sammantrycklighet. Också öfver luftens sammantrycklighet har han företagit särdeles lyckade experimenter. Om dessa senare försök meddelade han noggrann beskrifning till Institut national i Paris 1823. Samma år företog han nemligen sin tredje utrikes resa och stannade öfver ett halft år i Paris. Hemvägen togs denna gång öfver England, och det var på denna resa han uppgjorde planen till bildandet af »Sällskapet för naturvetenskapernas spridande.» Det gick så till: han befann sig en dag på en ångbåt mellan Calais och Dover, då han plötsligt påminde sig att den dagen just var hans födelsedag. Alltid hade han förr tillbragt denna dag i en förtrolig familjekrets, omgifven af hustru, barn och vänner; men nu var han allena med sina tankar. »Skulle du ej kunna göra något på denna dag,» tänkte Örsted, »hvaraf ditt fädernesland hade gagn?» Han fördjupade sig i betraktelser; tanken på detta sällskaps organiserande slog honom såsom en blix, han uttänkte och ordnade planen dertill och bragte den till en sådan klarhet och fulländning, att han, vid fartygets ankomst till England, genast nedskref densamma. Detta förfaringssätt var just det hvarpå den store Newton syftade, då han brukade tala om personer, som »tänkte till punkt». Vid hemkomsten gjorde Örsted planen bekant, och den omfattades med värme af de fleste vetenskapens och bildningens sanna vänner. Han lefde länge nog, för att se sin tanke bära frukt, och långt efter honom hoppas vi att den måtte verka med framgång i hans anda.

Några år efter sedan detta sällskap stiftades, lyckades han äfven verkliggöra den institution, han lofvat Fourcroy att upprätta, och för hvilken han länge och med stor ihärdighet arbetat, nemligen polytekniska skolan i Köpenhamn. Den började sin verksamhet 1829 under Fredric den sjettes regering, och Örsted blef strax utnämnd till högste ledare deraf. Att verka för den polytekniska läroanstalten och att beständigt söka bringa den till högre utveckling, blef nu ett af de väsentligaste föremålen för verksamheten af hans senare lif. Han fortfor ända till sin död att vara dess direktör, utan att vilja emottaga någon lön därför: tillika var han en af anstaltens ifrigaste lärare och förstod att genom sin kärleksfulla umgängelse, sina hänförande föredrag och sin

hela personlighet att vinna de ungas hjertan och att inverka förädlande på deras själar. Ingenstädes utom sin egen familj var han så gerna sedd som i den polytekniska skolan, och ingen kunde vid hans frånfalle bittrare begråta honom än hans älskade lärjungar.

Ej nog, således, att Örsted vann den största ära på jorden, som en menniska kan uppnå, den att blifva ansedd som herrskare i andens rike; han vann äfven jordens skönaste lycka, den att få förverkliga det mål, hvarefter han sträfvat under sin ynglinga- och mannaålder; hans var tanken, och hans var utförandet, och under en lång tid af år fick han sjelf utveckla, höja och förädla sitt verk och se dess bestånd.

Som universitets-lärare verkade Örsted med outtröttlig ifver ett halft århundrade, och spåren af denna hans verksamhet komma väl att skönjas genom tiderna. Ingen kunde uppfylla sitt kall samvetsgrannare än han; ja, hans kärlek till vetenskapen och den glädje han fann deri, gjorde att, fastän han hvarje år genomgick samma elementer, detta upprepande aldrig menligt inverkade på föredragets lif och värme. Hvarje Örsted's föreläsning befruktades dessutom af hans rika uppfinningsnille, som alltid fann något nytt att tillägga, af hans omfattande inbillningskraft, som spårade lif öfverallt i naturen, samt af de djupa och sinnrika tankar, som under sjelfva föredraget framlyste, likasom kornblixtar en lugn sommarafton. Det egendomliga i Örsted's sätt att behandla sitt ämne hindrade således hans föredrag att nedsjunka till en blott routine, något som lätt händer då föreläsaren saknar den skapande förmåga, som tillhör snillet.

Hvad som äfven utgör ett bevis på denne mans mångsidighet, är den kraft hvarmed han arbetade på *modersmålets höjande* och sjelfständiga utveckling samt på bortrensandet af de fremmande ord, hvilka insmugit sig deri. Så införde han bland annat en dansk vetenskaplig nomenclatur i chemien, och då de benämningar han föreslog, icke blott utmärkte sig genom korthet och böjlighet utan tillika voro grundade i språkets egendomliga natur, hafva de sedermera icke blott blifvit vetenskapens egendom, utan tillika ingått i folkmedvetandet.

Örsted har äfven sysselsatt sig med *poesien*. Utom öfversättningar (Henriaden och Horatii oder) har han äfven utgifvit skaldestycken, hvilka vittna om ovanlig talang. Att

naturvetenskaperna en gång skulle bidraga till att gifva skaldekonsten en ny och sannare riktning, var hans innerliga öfvertygelse, och för att praktiskt bevisa detta har han skrivit en större dikt: *Luftskeppet*. Oaktadt både denna senare och andra dikter vittna om hvilket stort herravälde Örsted egde öfver språket, bar dock hans poetiska själ rikare frukter i en annan sfer. Han tog nemligen sin kärlek till skaldekonsten med sig, då han sysselsatte sig med vetenskapliga forskningar. Då han nu dervid äfven understöddes af den outröttligaste flit och ständigt sökte sanningen, förenade sig hos honom skaldens siaregåfva med vetenskapsmannens genomträngande och skärpta blick, för att låta honom med själens öga skåda den oändliga harmoni och herrlighet, som innebäras i naturen. Den i verldsalltet uppenbarade skönhetsidé, som hägrade för honom i ynglingaåren, blef för honom under mannaåldern en verklighet, hvilken ända till hans dödsdag utgjorde föremålet för hans käraste begrundningar.

Örsted gifte sig 1814 med Birgitte Ballum, prestdotter från Möen och fann i henne den trognaste och förträffligaste hustru, en man kan önska sig. Deras sammanlefnad var särdeles lycklig och såsom ett bevis på huru sannt och värdigt deras inbördes förhållande var, har man anfört följande drag. Örsted bebodde i början af sitt äktenskap ett helt hus; men som han för sina enskilda lärjungar behöfde en föreläsningssal och laboratorier, föll det honom i sinnet att dertill inreda den första våningen i sitt hus. Han framlade planen för sin hustru, och hon ingick genast derpå, oaktadt hon derigenom gick miste om en mängd husliga bekvämligheter och dessutom beständigt stördes genom den mängd af menniskor, som tillströmmade.

Då en af Örstedes vänner en dag besökte honom, fann han denne ifrigt sysselsatt med att instoppa en mängd papper och böcker i sitt skrifbord. »Ursäkta,» sade Örsted till vännen, »att jag låter dig vänta, men om en liten stund kommer min yngsta gosse upp, och hellre än jag förbjuder honom att röra vid mina papper, lägger jag undan dem innan han kommer.»

Också med den ädle brodern lefde Örsted intill sin dödsdag i den innerligaste förbindelse. Samma andeliga förbund, de i sin tidigaste barndom knutit med hvarandra, varade oförändradt genom lifvets alla vexlingar. Ofta sammanträffade

de och utbytte tankar likasom i de yngre åren; då som förr kände de med sig, att den ena var en fulländning af den andre. Minnet af en man, sådan som *endera* af dessa bröder, förefinnes sällan i något lands tideböcker, det af ett brödrapar, oupplösligt förbundet såsom detta, måhända ingenstädes.

Vi hafva med flit undvikit att tala om Örstedes personliga tro; hvad han tänkte om Gud, verlden och människans bestämmeelse, tilltro vi oss icke kunna afgöra. Om det hade varit nödvändigt för vårt närvarande syfte hade vi måhända upprepat andras vittnesbörd derom. Men vi hafva föredragit att i en följande uppsats låta Örsted sjelf afgifva sin trosbekännelse, öfvertygade att hans egna ord i detta afseende äro de tillförlitligaste, samt att hans ädla och verksamma lif städse skall förblifva den bästa mätaren på hans förhållande till naturens Upphofsman.

Örsted hade den sällsynta lyckan att upplefva den femtionde årsdagen af sitt inträde i statens tjenst. På denna dag gaf det danska folket en fest till hans ära. Hans vänner, lärjungar och många beundrare hade vid detta högtidliga tillfälle förenat sig om att gifva honom ett ovanligt bevis på deras tillgifvenhet. De hade nemligen sammanskjutit en penningesumma och därför åt honom inköpt den s. k. Fasangården, en skön sommarboning i Frederiksbergshave, hvilken boning förut tillhört Oehlenschläger. Konungen hedrade honom vid detta tillfälle med en högre värdighet än någon professor vid Köpenhamns universitet förut innehaft; från det sistnämnda erhöll han en doktorsring med ett Minervahufvud i drifvet guld och infattadt af diamanter; studentföreningens äldste gjorde honom till sin hedersledamot och en deputation från industriföreningen infann sig, för att tacka honom för allt hvad han gjort för utvecklingen af landets konstflit. Örsted besvarade alla de tal, hvilka ställdes till honom, med en vältalighet, hvars kraft och skönhet öfverraskade alla de närvarande, huru vana de än voro vid hans stora snillegåfvor. Festen öppnades med en sång, författad af Danmarks yppersta skald, och afsjungen af studentcorpsens chör. Om aftonen ärades han af studenterna med ett fackeltåg. Folk af alla klasser, åldrar och förmögenhetsvilkor täflade om att hedra honom; också ansåg Örsted denna dag som den skönaste i sitt lif. Den hade äfven bragt honom den största ära som någon människa kan erhålla — beviset på medborgares för-

troende. Nästa morgon var Örsted den af familjen som minst kände sig angripen af den föregående dagens kropps- och själsansträngningar. Han gladdes åt hoppet att få framlefa sina återstående dagar i den sköna boning, som hans medborgare skänkt honom, och talade ofta med glad längtan derom. Dessa hans återstående dagar blefvo dock ej många; oakadt hans liffulla utseende, som tycktes lofa honom en lång ålderdom, fick han aldrig bebo den nya egendomen, ty innan nästa vår hade han allaredan gått ett bättre lif, en evig vår till mötes.

En ljuflig söndagsmorgon den 9 Mars 1851 afsömnade han stilla, efter att ögonblicket förut hafva försäkrat de sina att han ej led några plågor. Hans död väckte en djup sorg hos alla som personligen kände honom och ett stort deltagande inom hela den vetenskapliga världen. Sällan har någon förenat ett så genomträngande förstånd med ett så barnsligt och oskuldsfullt hjerta; han liknade en af dessa forntidens män, som vi från barndomen lärt att beundra — män, hvilkas själsstorhet och viljekraft voro parade med den största enkelhet och hvilka med samma glada förtröstan kunde lefa och verka för en idé eller dö under kampen derför, allt efter som det var Guds vilja. Hos Örsted fanns intet, som behöfde döljas eller ställas i ett bättre ljus, för att visas för världen, och väl må det derföre heta om honom, att han var, icke blott en stor vetenskapsman och en ovanlig tänkare, men derjemte en stor och ovanlig menniska.

—en—ny.

XVIII. HVAD HON ÄR LIK. *)

Hvad hon är lik? En stilla lördagskväll
 Då allting är beredt till helgda'ns möte,
 Då barnet leker, och en frid så säll
 Sig sprider, liksom doft ur blommans sköte.

När vinden lugnats, sakta öfver sjön,
 Som speglar himlen, klockans helgsmål klingar

*) Insändt.

Och landtfolk knäpper händerna till bön
Och dufvan sväfvat högt på hvita vingar.

Hvad hon är lik? Ack jo, konvaljer små,
Som stå i skuggan, doftande och gömda,
Sin oskuldsande vidt de sprida så,
Och lika ljuft berömda eller glömda.

Hvad hon är lik? Sin lilla psalmbok der,
Som helga sånger tyst inom sig gömmer,
Men i den själ, som högre tröst begär
Strax vid en blick, sin frid, sin balsam tömmer.

Hvad hon är lik? Kanske en stilla elf,
Som tyst välsignar der framåt den hastar.

Hvad hon är lik? Ack, ändå blott sig sjelf;
Min svaga teckning misslynt bort jag kastar.

T. K.

XIX. DERFÖRE.

»Mörk är din åsigt af lifvet, min vän,» så säger mig mången,
»djupt i den svartaste mull, fagraste lilja ju gror!»

Tåren för leendet valde jag ut, då solen mig helsar
bränner hon icke till stoft skörden för kommande dag.

Dock, icke bleknar min kind, ej mörknar mitt öga af tårar,
gömda, likt klippans demant, samlas de djupt i mitt bröst.

Himmelen ser jag i blått och solen i glänsande guldglans,
jorden allena ej bär rosornas fågning för mig.

Gruset är grus för min blick och glittret döljer ej stoffet,
som på papilios dräkt röjer hans ursprung och mål.

Blott såsom slöjan kring sanningens bild naturen jag älskar
och i hvar människas själ söker jag kärlek och Gud.

Rummet allena jag finner likväl, men icke det sökta,
ack! och så mörknar min blick, böjes min ande i bön.

†

XX. OM FÖRLÅTELSEN. *)

(Af *Fredrika Bremer* 1841.)

»Jag har förlåtit honom; men jag kan icke hjälpa att jag alltid känner lika skarpt den oförrätt, han gjort mig, och att han allt sedan är en helt annan person för mig, än han var förr. Jag kan och vill *förlåta*, men icke *glömma*. Jag anser till och med det senare vara en svaghet.»

Så yttrade sig en dag en af mina vänner. Detta förde mig att tänka på förlåtelsens natur. Jag såg också ned i mitt eget hjerta och frågade mig på hvad sätt *jag* förlåtit. Och jag fann då att jag äfven förlåtit på så sätt, att jag icke ville göra ondt åt dem, som gjort mig ondt; ja, att jag äfven gerna gjorde dem godt, men att jag i hjertat behållit minnet af oförrätten, minnet af smärtan den gjort, och att detta minne ofta kokade upp till bitterhet mot den, som gjort mig ondt. Jag kom äfven ihåg, att i sådana stunder hade jag gifvit mig luft i ord, att jag för vänner omtalat hvad jag lidit och anklagat den som varit orsaken dertill. Jag kom ihåg att dessa minnen ofta gjort, att jag varit mindre vänlig emot dem, som förr felat emot mig, ehuru långa år lågo emellan denna stund och nu, ehuru mycken godhet, mången välgerning bort utplåna felet, ehuru mina egna fel och brister emot dem till stor del motvägde deras mot mig. Och jag fann att förlåtelsen måste ha flera grader, och att den jag gaf *icke* var den fullkomliga.

Förlåt mig, min Gud! att jag hittills blundat därför, att jag varit så mycket ofullkomlig! och tack därför att Du nu upplyst mig! Tillgif mig så, som jag hädanefter vill tillgifva andra!

Ordet *tillgift* uttrycker rätta och högsta graden af förlåtelse. I den *ger man till*, skänker efter allt det onda, felet verkade, man ger bort det bittra minnet, harmen, allt som

*) Meddeladt af en äldrig väninna till förf:n.

bildat en mur mellan en själf och den felande; man behåller intet mer af allt detta; men i det man så ger bort sin vrede, blir man rikare på kärlek, rikare på kraft.

Men för att kunna *så tillgifva, så förlåta*, måste man stiga till en högre själsutveckling. Man måste förädla sin natur. (Jag talar om starka och djupa själar. Svaga och grunda ha lätt att förlåta, emedan de lätt glömma — ja — så väl godt som ondt.) Man måste upphöra att anse såsom ädla krafter de naturliga böjelserna af harm och hat; man måste besegra dem genom den ädlare kraften, som vill Guds vilja, och för Hans rikes skull bekämpar satans. Man måste redligt *vilja* glömma oförrätter, och redligt arbeta derpå, bortvisa de uppstigande bittra minnena, uppkalla hvad som motarbetar dem. Så skall det slutligen lyckas att *verkligen glömma* och att vinna i sitt hjerta den ljusa stämning, hvars frukter äro milda ord och goda gerningar, och för eget sinne — *frid*. Blott så kunna vi med förhoppning en dag inför domarens thron bedja:

Förlåt oss våra skulder, såsom ock vi förlåtit dem oss skyldiga varit!

XI. NÅGRA TIDSBILDER FRÅN SJUTTONHUNDRATALET. *)

VI.

Slätterölet.

Högsommaren 1702 stod i sin fulla prakt, sädesfälten kring Widtsköfle hade redan börjat gulna och öfver ängarne hade lian gått fram, lika oblidkelig som svärdet öfver slagfälten, der den svenska hären skar sina blodiga lagrar. Blott på en af de större ängarne stod ännu höet ute. Enligt gammal plägsed sedan fars och farfars tid, blef nemligen bergningen af denna äng sparad till sist, då det lyckligen avslutade bergningsarbetet firades med ett ståtligt slätteröl, hvar-

*) Se 6:te årg. häftet 4—6 samt 7:de årg. häftet 1.

till alla godsets underhåfvande voro inbjudna. Festdagen var utsatt och blef den vackraste man kunde önska. Vinden kom svag, men frisk och svalkande från hafssidan, säden på de närliggande åkrarne böljade, höet doftade, småfoglarne qvitrade muntert och solen sken, som ville den lysa glädjen in i alla hjertan. Det var med bästa vilja ej möjligt att värja sig för den glada lefnadslust, som tycktes utströmma från hvarje föremål i naturen, och som menniskan omedvetet insög med hvarje andedrag. Sjelfva Landgren, som anförde arbetet, glömde att han var olycklig och språkade gladt ehuru som vanligt i något tunga och tröga ordvändningar med Britta, som arbetade vid hans sida. »Släpan» (det vanliga bergningsredskapet, bestående af en famnslång stock, dragen af två hästar,) var i full gång, Britta gick framför, samlande höet med »rifvan» (räfsan), Landgren följde efter, med blicken delad mellan hästarne och flickan, som ofta med ett skratt och ett skämtfullt ord vände sig emot honom.

»Jag menar du ä' glad, du ock, Britta!» sade körsvennen och smackade på hästarne, för att komma i bredd med räfserskan. »Jo, jo men, ä' jag så, du,» svarade hon, kastade hurtigt rifvan på axeln och hoppade upp bredvid körsvennen på släpan, för att med det besynnerliga åkdonet draga det nyss sammarräfsade höet till lasset. »Och kornetten ä' ändå inte med,» invände Landgren. Britta skrattade så att det genljöd längst bort i skogen och menade, att, om glädjen skulle komma och gå med krigsfolket nu för tiden, så finge en gå och hänga läpp året om, och det var icke hennes sed. Under dessa och dylika infall hade Landgrens, likasom de andra drängarnes lass slutligen blifvit fylldt; det var nemligen blott ett beräknadt på hvar och en af den talrika skaran, hvars lätta arbete gemensamt med räfserskorna egentligen utgjorde blott första afdelningen af festligheterna. I en handvändning voro alla hästarne spända för hövagnarne, körsvennerna med ett hopp uppe på sina platser, och när Landgren, i spetsen för tåget, höjde piskan för att ge signal till affärd, böjde han sig ned mot sin räfserska, sägande: »Tack må du ha för denna här förnöjelsen, Britta; den fyller opp hjertat mitt, just som höet fyller lasset — och med råga till.» »Se till han bara hur det ä' förspändt,» log Britta och spände till en sölja på seldonen, som blifvit glömd, »annars får han aldrig lasset på logen.»

När drängarne återkommo var redan undfagnaden börjad, kringskänkt af fru Elsa och jungfru Märtha, som med kornetten och barnen samt allt husfolket infunnit sig vid slätterfesten. Sedan man ätit och druckit sitt lystmäte, begynte lek och dans af hjertans lust bland de unga, och högsta sprången i dansen togo kornetten och den vackra Britta och ljudligast klang under leken skrattet från deras läppar. Men Landgren stod långt ifrån och såg på med mörknande ögon. I solnedgången började man äntligen tröttna vid lek och dans och slog sig ned i en stor ring i gräset, qvinfolket som vanligt på ena sidan, manfolket på den andra i spridda grupper. Då gällde det för den sagobevandrade att lägga i dagen sin skicklighet. Af de i konsten mest beryktade inkallades en i sender inom ringen, sedan han först enligt bruket undskyllt sig med enfald och okunnighet, till dess han genom en väldig knuff blifvit öfvertalad att intaga sin plats. Mången historia förtäljdes så, till hälften inlärd, till hälften för tillfället diktad, om elfvor och vättar och troll, om bergkungar och sjögastar, om tomtar och rå, mestadels vändande sig kring en eller annan bedröflig kärlekshistoria, i hvilken dessa öfvernaturliga väsenden ingripit, vare sig störande eller hjälpende till rätta. Sjelfva kornetten lät slutligen förmå sig att förtälja »ett äfventyr» från kriget till stor och allmän belåtenhet.

Dernäst kom ordningen till de viskunniga och med högljudda rop kallades Värends-Anna eller den så kallade visgumman inom ringen. Utan krus och med tydlig känsla af sitt värde, framträdde en reslig, grofväxt, gammal qvinna, i den egendomliga värendsdrägten och såg sig om i kretsen med ett par stora, grå ögon, af hvilkas sällsamma glans det silfverfärgade håret, som likt ett slätt band kantade den höga pannan, syntes vara ett blekare återsken. Den allvarliga, halft tankspridda blicken, som långsamt gled öfver hopen, framkallade en plötslig tystnad bland de glada och stojande grupperna. Värends-Anna, som icke allenast var den viskunnigaste i hela bygden, utan dertill hemma i både ett och annat hemligt rön, ingaf en tydlig känsla af vördnad. Man visste att hennes visor alltid voro sorgesamma, men icke destomindre hade de en förunderlig dragningskraft för både unga och gamla, och särskildt syntes den öfvergifna lustigheten nu ha framkallat, snart sagdt en längtan efter reaktion, ty

då en stämman halfhögt påminde om en af Annas sorgligaste älsklingsvisor, ropades i dämpad korus: Bröllopsgästen! Bröllopsgästen!

Anna nickade allvarligt och uppstämde så i dofva, djupa toner börjelseversen:

»Det var två såta vänner

Som höll hvarandra kär.»

Visan var den gamla välkända, om ungersvennen, som for i främmande land och vid hemkomsten fann sin vän såsom en annans brud; när det hemska ögonblicket inträffade, då han dansat den långa brudedansen till slut »och tog så sitt förgyllande svärd och stack uti sitt unga lif» hade sångerskans naturliga pathos och åhörarnes intresse nått sin höjdpunkt, och ej utan en märkbar rysning lyssnade man till den i plötsligt dämpad ton framhvisade slutstrofen:

»Men hvem kan hemta rosor

Ut af de hårda berg?

Och hvem kan finna kärlek

Der ingen kärlek är?»

Vis-Anna försvann ur kretsen, snart vaknade åter den glada sinnesstämningen, och man började ropa på en slättervisa. Halft motvilligt inknuffades Britta i ringen och sjöng, medan hon brydd lindade förklädsbanden om fingrarna, den gamla slättervisan:

»Flickan gick på ängen

Och räfsade hö,

Gossen han sade:

För dig vill jag dö!

Och det log hon åt!»

Hvarpå hela skaran af flickor och drängar upprepade omqvädet i förebrående ton:

»Ja! ja! ja!

Och det log hon åt!»

Sist kom turen till en munter pojke, som tycktes vara rolighetsministern i laget och under tusen lustiga åtbörder, åtföljda af en dråplig mimik, uppstämde »grannmoras visa».

»Grannasmora

Talte dessa ola: (orden)

Om jag hade mi Johanna gift!»

Här suckade den skälmen en ljudelig suck och fortfor derpå, med ökad takt och liflighet:

»Hej med Sara
 Ä' det ingen fara,
 För ho' ä' så gruffligt kry och sipp,
 Än gör ho' så här,
 Än gör ho' så der.»

Den sista strofen upprepades under de löjligaste åtbörder, härmmande flickornas later, tills slutligen omqvädet ljöd med gycklande pathos från leende läppar: »grömma gossarne de se derpå.»

Men det var sent och de gamla började tala om hemfärden. Ännu dallrade dock de sista solstrålarne öfver skogskanten längst bortom de omgifvande flygsandsfälten och det glada slätterlaget kunde ej förmå sig att bryta upp, utan började ropa på Landgren att först sjunga ett slutqväde. I förstone hörde eller låddes han icke höra — sedan begynte de vanliga invändningarne, åtföljda af ett och annat trumpet: »låt mig i fred och hör se'n». Men när det kom till handgripliga öfvertalningar gaf fördrängen svar på tal, utdelande väldiga knytnäfslag till höger och venster.

Leken höll på att bli allvar, då en röst från qvinfolksidan ropade: »Var intet stollet han, kära Landgren, utan kom vackert och fägna oss med ett slutqväde. En må väl inte vara för mycket nödbedder heller». Det var Britta. »Hm!» invände Landgren, något spakare. »En har väl sett dem, som ä' värre stolleta och värre nödbedna för den skull med. Men efter så skall vara, så — må den försvara visan, som har tiggat om'na». Dermed steg Landgren raskt inom kretsen och tog sin plats, halft vänd ifrån qvinfolkssidan, såsom de andra. I detsamma kastade han dock med en käck och egendomlig rörelse hufvudet åt sidan och riktade ögonen ofrånvänt åt den kanten der Britta satt.

I den lätta, åtsittande bonddrägten, med skjortan öppen kring det höghvälfda bröstet och den bruna halsen, hufvudet obetäckt, och det ljusa, benade håret nedfallande kring den ärliga pannan, under hvilken ögonen blickade fram, med ett på en gång trotsigt och vekt uttryck, bildade den unge mannens välformade, härdiga gestalt en vacker tafsa. De omgifvande, spridda grupperna af män och qvinnor i brokiga dräkter, allt belyst af den nedgående solens strålar, förhöjde det egendomliga af den fredliga anblicken, hvilken isynnerhet för kornetten, van vid fältlägrens larmande uppträden, egde hela nyhetens behag.

Efter några ögonblicks besinning uppstämde sångaren sin visa, med ett kort uppehåll mellan hvar vers, då en fogels melodiska slag från närmaste hägg blefvo hörbara och bildade det omqväde visan saknade.

»En vän jag aldrig glömma kan,
Den jag har hållit kär;
Men till att säga hennes namn,
Behöfs väl icke här;
Den har jag älskat all min tid,
Långt högre väl än guld;
Men hon har tänkt att narra mig,
Och varit svikefull.

»Men hör nu hvad jag säger dig!
Ack! svara mig ett ord!
Har jag brukt falskhet emot dig?
Det hafver du ej sport;
Men du har tänkt att narra mig,
Och göra mig besvär;
Derföre jag nu tackar dig,
Att du så goder är.

»Ovänner ha uppsatt ditt mod
Att öfvergifva mig,
Jag ser du håller dig för god
Att mera älska mig;
Men om det skull' så hända nu,
Att jag dig aldrig får,
Jag får fell lefva likafullt
Och vara glad ändå.»

Knappast hade de sista stroferna, med en halft vek, halft hånfull betoning, förklingat, då, vid ett plötsligt ljud af häftiga hofslag bakom dem, de glada grupperna hastigt reste sig, och spejade bortåt vägen, der en ryttare sprängde hejdlöst framåt i riktning mot borgen.

»Det var Sune!» ljöd det bland hopen. »Såg ni hur fradgan yrde kring betslet — och hur blodet rann kring sporrarne — säkert har någonting händt.»

Några ögonblick derefter var festlaget brutet och lekplatsen

tom; ingenting afbröt ängens släta yta, eller syrsans entoniga sång; daggen föll ymnigt och tyst, och längst bort på vägen rörde sig i olika riktningar grupper af det hemätvandrande slätterfolket.

VII.

En skymnings-scen.

Vid samma tid som det muntra slätterlaget bröt upp, finna vi grefvinnan Ascheberg sittande i en af de djupa fönstersmygarna i tornkammaren innanför det stora hvardagsrummet på Widtsköfle. Alltsedan den sista hårda kampen då hvarje kroppens nerv och hvarje själens fiber blifvit till det yttersta spända, hade man i Margarethas uppsyn stundom sparat ett uttryck af trötthet och retlighet, som var helt och hållet fremmande för det sköna, vanligen om ett ädelt lugn, en orubblig själsstyrka vittnande anletet. Ofta behöfdes det ej mer än ett hastigt buller eller ett oväntadt budskap, för att komma en märkbar skälfning att för ett ögonblick genomila den smärta, men dock så starka och spänstiga gestalten. Ja, det hittills oerhörda inträffade, att grefvinnan Aschebergs eljest så orubbliga sinneslugn någon gång gaf vika för det aggende inflytandet af en daglig oro och att vid sådana tillfällen ett och annat hastigt ord för omgifningen förrådde en retlig sinnesstämning. Huru hon sedan på ett för andra omärkligt sätt, genom en indirekt ursäkt, ett gillande ord, eller ett uttryck af tillgifvenhet, sökte godtgöra hvad hon i sådana stunder ofrivilligt brutit, hade gamla Malin, herr Peder och de andra med rörelse iakttagit. Till hennes sinnesstämning i det ögonblick vi här återfunnit henne, försjunken, såsom det tycks, i en orörlig hvila, kunna vi ej döma, då hennes anlete, här om någonsin en trogen själens spegel, är till hälften bortvändt, och den fina profilen, beskuggad af det i djupa veck nedfallande sorgdocket, knappast synlig. Den vackra halfdagern af en sjunkande sommarsol faller dock genom det öppna fönstret med tillräcklig klarhet, för att låta oss fullkomligt urskilja, icke blott Margarethas halft bortvända gestalt, utan äfven den vid hennes fötter tyst lekande lilla Maja, och slutligen i den andra fönsterfördjupningen herr Peder, ansträngande sig för att,

vid ljuset af dagens sista strålar, kunna skönja ännu några rader af en gulnad handskrift från förra seklet.

En djup tystnad herrskade, endast afbruten af det gamla holländska väggurets pickande och ängs-skärans skorrande läte ute på fältet. När då och då ett skarpare ljud hördes, — en ton af vallflickans lur, ett rop af gossen, som dref boskapen till vatten, eller ock stegen af en i förtid hemåtvandrande slättergäst, — då höjdes hastigt Margaretha Aschebergs hufvud och en plötslig sprittring genomfor den ädelt formade handen, som, hvilande på knäet, aftecknade sig mot sorgskruden, lik en skön marmorrelief på kolsvart grund. Derefter åter-sjönk allt i den förra tystnaden och orörligheten. Slutligen slog herr Peder igen sin handskrift, uppsteg och närmade sig grefvinnan, i det han yttrade några ord af oro och förvåning öfver att Sune ännu ej återkommit med rapport om inmönstringen af de sista 20 man, hvilka från Varend voro stämnda honom till mötes denna dag, i ett af de närliggande fisklägena, för att sedan, med det öfriga manskapet i Widtsköfle by, invänta den till följande lördag utsatta generalmönstringen i Christianstad.

»Tyst! tyst, herr Peder!» afbröt honom otåligt och med halfqväfd stämman Margaretha, i det hon med en lyssnande åtbörd böjde sin smärta gestalt ut genom fönstret. Ljudet af några varliga steg hördes på den sandade omgången kring borgen, afstannade plötsligt och efterträddes ett ögonblick senare af ett sakta prasslande i afvenbokshäcken nedanför fönstret. Herr Peder hade närmat sig och grefvinnan vände sig hastigt emot honom, i begrepp att tala, då i detsamma ett buller från hvardagsrummet drog hennes uppmärksamhet dit.

»Ändtligen Sune!» utbrast hon med en suck af lättnad. »Men hör!» fortfor hon åter och den mot dörren sträckta handen darrade märkbart; »hur tunga, hur tveksamma och dröjande ljuda hans steg!» En hand lades i detta ögonblick på låset, dörren gick sakta upp och med sänkt hufvud och mörk uppsyn steg Sune öfver tröskeln, rätade dock på sig efter gammal vana och iakttog den öfliga soldathelsningen.

Matmor och tjenare kände hvarandra alltför väl, för att några förberedande förklaringar skulle behövas. Med den spejande blicken skarpt fäst på den gamle krigsbussens mörka anlete, teg Margaretha blott så länge, tills hon fått full

makt öfver rösten och sporde sedan kort och skarpt: »Sune, hvad har händt?»

»Värendstruppen skingrad,» svarade Sune och orden framstöttes med ett hårdt och knaggligt ljud, såsom hade blott våld förmått tungan att forma och läpparne att uttala dem.

»Rymd?» sporde Margaretha, och harm, förakt och smärta gåfvo åt det enda ordet en sällsam brytning.

»Förledd,» gentog Sune åter med samma tonlösa och knaggliga stämma som förut; »bortlockad genom nesligt förräderi. En man — i fremmande krigsdrägt — jag svär den var dansk!» tillade han och höjde den knutna näfven med en så fruktansvärd uppsyn, att den lilla Maja, med ett lågt skri, gömde ansigtet i modrens knä. Margaretha förde handen med en lugnande rörelse öfver barnets lockiga hufvud, i det hon, med blicken ofrånvänt riktad på Sune, yttrade ett halfhögt: »Far fort!»

»Mannen,» återtog Sune något lugnare, »kommen i förrgår med krämareskutan, som lagt till vid fiskläget — har varit sedd af folket, smygande försåtligt omkring i trakten — senast i går vid vägkroken, der Värendsgossarne voro stämda till mötes.»

»Nå väl!» — »Hvad meral?» sporde Margaretha och herr Peder med stigande oro, då Sune tystnade.

»Resten är snart sagt,» fortfor Sune och tycktes dock behöfva samla all sin kraft för att uttala de afbrutna orden.

»Årslag hörda i dagbräckningen — fisklägets alla båtar i drift — krämarskutan styrande för fulla segel utåt öppna sjön — däckbetäckningen uppfylld af män i Wärendsdrägt — ytterst akterut den fremmande krigsmannen, ropande åt folket på stranden: »Helsa till Widtsköffe, godt folk, och hemta se'n edra båtar hos Necken.»»

»Christersson!» utbrast herr Peder, skakad af en våldsamt rörelse.

»Christersson!» upprepade Margaretha saktare, men med bitter och smärtfull betoning.

»Ja, Christersson!» hväste en tredje stämma och ordet dog bort i ett hest skratt, som blandade sig med ängs-skärans enformiga kraxande. Herr Peder vände sig hastigt mot det öppna fönstret, från hvilket ljudet tycktes komma, men Sune

drog åter till sig all uppmärksamhet, i det han ånyo upptog berättelsen.

»Innan jag kom till stället,» återtog han, »var skutan utom synhåll — alla rekognosceringar i trakten fruktlösa — intet spår af våra gossar — intet af deras förledare — allt borta — allt hopp ute.»

En djup tystnad inträdde, som åter lät urets pickande och ängs-skärans entoniga läte höras. Vid dörren stod Sune orörlig, uppsträckt såsom på post; från ena hörnet af rummet till det andra gick herr Peder med tunga steg och kastade öfver glasögonen oroligt frågande blickar åt ömse sidor; i den djupa fönstersmygen satt Margaretha tyst såsom förut, hufvudet hvilande mot den krampaktigt knutna handen, läpparne hårdt slutna och ögonen spejande utåt den skymmande rymden; vid hennes fötter sågs den lilla flickan, tyst och skräm, rikta sitt späda anlete uppemot modrens. Så förgick nära en fjerdedels timma. Solen hade sjunkit, skuggorna föllo allt djupare öfver Margaretha Aschebergs högburna hjessa; sorgdöket höjdes och sänktes sakta, om af vinddraget från det öppna fönstret eller af någon rörelse derinom visste man ej. Stilla öppnade sig slutligen den knutna handen och lades skymmande öfver ögonen, medan hufvudet sänktes djupare och djupare ned emot bröstet.

»Moder!» hviskade barnet sakta, famlande med uppåt sträckta händer. »Moder, hvad är detta? — tårar! — det såg jag aldrig förr!»

»Barn,» ljöd svaret, knappast hörbart, »vet du ej att dagg faller, då solen gått ned!»

Sune strök sig med avvig hand öfver ögonen och herr Peder förde, med en åtbörd af tröstlöshet, båda händerna till sitt lurfiga hufvud, likasom för att med våld aftvinga det någon ljus tanke.

»Hör, hör!» sade han plötsligt, liksom hade verkligen åtbörden frambragt åsyftad verkan. »Hör på, Sune,» fortfor han halfhögt, vänd till den gamle trotjenaren, i hvars bistra krigaranlete harm och sorg syntes kämpa om herraväldet — »hvad menar han,» — och samtalet fortgick, men med så låga röster, att intet ord deraf framträngde till fönstret, der Margaretha ännu satt orörlig, med handen hvilande på barnets lockiga hufvud. Ännu några minuter och hon höjde den sänkta pannan och såg uppåt med en blick, deri man

kunnat läsa ett helt »Fader vår», fullt af mensklig vanmakt och himmelsk förtröstan. En hastig rörelse af handen, och ögonen stodo åter tårfria, klara och beslutsamma som förr, gestalten reste sig med vanlig kraft, och med fast, men låg stämma sade den unga qvinnan:

»Ännu kan ej allt hopp vara ute — *någon* tillflykt måste ännu finnas — *något* måste göras — men hvad!» — och åter sjönk rösten och blicken stirrade spanande utåt rymden, likasom för att söka det osynliga.

»Gud bevare nådig grefvinna!» ljöd Sunes barska stämma, beledsagad af den vanliga militäriska honnören; »jag menar vi ha' funnit på en utväg, herr Peder och jag.»

»Kära vänner! är det möjligt — fort, talen ut!» utbrast Margaretha, flämtande af oro.

På en vink af herr Peder svarade Sune, att den påtänkta planen måste förblifva en hemlighet, såvida den skulle lyckas. Herr Peder, å sin sida tillfrågad, svarade detsamma. Margaretha ryckte till och drog djupt efter andan; med någon ovilja och ej utan häftighet förklarade hon derpå, att hon i en sak som rörde henne så nära och der familjenamnets heder kunde bero, icke blott af utgången, men af de medel hvilka betingade densamma, ej ville, ej kunde förblifva okunnig.

»Margaretha Ascheberg,» slöt hon stolt, »skulle gifva sin egen och sin makes heder i förvar åt en förafskedad skollärare och en gammal afdankad soldat, och sjelf overksam afbida utgången — aldrig!»

»Grefvinna Ascheberg!» inföll Peder med en kraft och bestämdhet, som endast utomordentliga tillfällen förmådde framkalla, »äfven de som bida, tjena, säger en from skald, och J må ock bida när så påfordras. Hvad det vidkommer att jag, Peder Pedersson, för 30 år sedan afskedades från skolan i Christianstad, så kunde den föga läsliga handskriften här (visande på pappersrullen han höll i handen) förtälja om orsaken dertill, en orsak, för hvilken törhända den gamle skolläraren har lika litet skäl att blygas, som den gamle soldaten här för den orsak hvarför han blef från regementet afdankad och hvilken J bör känna bättre än någon annan. Men,» tillade den gamle med stigande värme och en värdighet i uppsyn och hållning, som helt och hållet förvandlade den vanligen så tafatte och tankspridde gubben, »ären J, Mar-

garetha Ascheberg, för hög och för stolt att anförtro er sak och er heder åt tvänne män, hvilkas enda berömmelse är en enfaldig gudsfuktan och en trogen tillgifvenhet för er och ert hus — ären J för stolt dertill — så må J vända åter till era förnäma rådgifvare.»

Margaretha kände rättvisan i denna förebråelse och med den beredvillighet att erkänna ett fel, som är stora sinnen egen, sade hon, vänligt närmande sig: »Jag hade orätt — dubbelt orätt då jag sårat dem, hvilka, jag vet det väl, äro redo att gå i elden för mig och de mina. Men J må'n ock ha något fördrag med den, hvars» — här tvekade den talande ett ögonblick, tilläggande hastigt och med sänkt blick — »Gudi klagadt alltför stolta sinne Herren funnit nödigt att böja så som skett på de sista tider.»

»Märkeligt, högst märkeligt!» pustade herr Peder bakom den blårutiga näsduken, hvarmed han skyndat att dölja förvirringen öfver sin egen djerfhets, medan ett halft protesterrande »Gud bevara nådig grefvinnan!» klang med vekare tonfall än vanligt från Sunes läppar.

Afböjande med en talande åtbörd alla vidare afbrott, fortfor Margaretha, nu med höjd panna och öppen blick: »Alltså, käre vänner, må J förlåta och glömma hvad jag sagt; å min sida vill jag obetingadt anförtro min sak i edra händer, om J efter trenne dagar gifven mig ert ord att bringa den till ett lyckligt slut.»

Efter att hafva utbytt en frågande blick med Sune förklarade herr Peder vilkoren antagna, hvarpå grefvinnan med några vänliga ord afskedade dem båda.

Ännu länge sedan dörren slutit sig efter de bortgående stod Margaretha Ascheberg i den dunkla fönsternischen, stum, orörlig, med händerna hårdt sammanknäppta under bröstet, och blicken riktad mot himlen, försänkt i ett tillstånd midt emellan kamp och bön. Den lilla flickan såg skygg upp emot modren, drog sakta i hennes klädning för att göra sig bemärkt och klättrade slutligen upp på stebänken bredvid henne; men hon hörde och förnam ingenting. Först då en liten mjuk hand lades kring hennes hals och en späd stämma hviskade: »Moder, kära moder!» först då återkom Margaretha till sig sjelf, tog barnet i sina armar, såg länge och djupt in i dess ljusa, oskyldiga anlete och bad sakta: »Herre, låt mig ej förgäta de lefvande för de döda.»

Nästa ögonblick ljöd aftonbönen från modrens ännu af rörelse skälfvande läppar, troget upprepade af den blida barnastämman.

»Dig ske lof, pris och tack all tid,
O högste Gud och Fader blid!
Hvad jag har brutit Dig emot,
Förlåt mig det, o Fader god!»

Då de sista orden förklingade, blandade sig med barnets rena stämma ett doft klagande ljud, som tycktes uppstiga från afvenbokshäcken, hvars täta grenar plötsligt försattes i en skälfvande rörelse. Ett ögonblick lyssnade Margaretha, men allt var åter tyst, och med barnet vid handen vände hon sig bort och gick långsamt mot dörren. I samma stund böjdes de skälfvande grenarne åt sidan, ett dödsblekt, af stridiga sinnesrörelser förvridet ansigte riktades mot fönstret och ett par hårdt sammanknäppta händer höjdes, med en halft bedjande, halft hotande åtbörd i samma riktning. Nästa ögonblick var synen försvunnen och en mörk skepnad smög halft krypande bort mellan häcken och muren.

Esselde.

XVII. TANKAR RÖRANDE EN AF DAGENS FRÅGOR. *)

Något öfver ett tjugotal af år har förflutit sedan en stor skriftställare och akademisk lärare, inför en vetgirig åhörarekrets vid rikets första universitet, uttalade de ännu återljuddande, betydelsefulla orden: »Vår tid är en tid, som lider af sina egna tankar: och vill man gifva ett namn åt den grund- och modertanke, som här vill ut och göra sig väg, och under hvars födslosmärta världen bäfvar, så är den ingen annan än *personlighets-principen*, hvars inbrytande i det allmänna politiska lifvet vi upplefvat. — Det var natten till den 24 Augusti 1789,» tillade han, »då, under den började diskussionen om *människans rättigheter*, entusiasmen hastigt i den fransyska nationalförsamlingen fattade alla sinnen.» **)

Denna hänförelse har alltsedan verkat stora ting i verl-

*) Insändt.

**) Geijer.

den, och nyligen har inom vår svenska riksförsamling en debatt egt rum rörande ett af de märkligaste dragen i vår utvecklingskamp, hvilken har sina rötter i den ofvannämnda världskunniga, sedan ett tredjedels sekel uppkastade frågan om de menskliga rättigheterna.

Den ena hälften af vårt slägte väntar nemligen ännu på sin fulla mensklighets erkännande. Det är qvinnan, den längst af alla rättslösa, som nu ser uppgå för sig en ljusare dags morgonbräckning i begynnelsen till ett medgifvande å mannens sida af hennes samhällseliga rätt och pligt. Det är personlighets-principens fullare inbrytande i qvinnans stilla värld, vi som bäst upplefva, och hvilket ej osannolikt torde komma att medföra nya, förut ej anade samhällsbildningar — en stor, ehuru långsamt fortskridande förändring, först i tänkesätten, sedan i lagarna.

I en sådan tid af mer i ögonen fallande nydaning — alldeles utan sådan är ingen tid — fästa sig förhoppningarna och rikta sig blickarna framförallt mot det uppväxande släktet, och den punkt, omkring hvilken frågan i främsta rummet hvälfver sig, blir då alltid uppfostran och skolbildningen. Med afseende derpå våga vi här uttala den bestämda mening, att när slutligen qvinnans menskliga rätt blifvit efterhand fullt erkänd, skall uppfostringens och skolbildningens problem till sin allmänna grund inses vara ett och detsamma i hvad angår gossen och flickan, ynglingen och den unga qvinnan, nemligen en beredelse till det enskilda och offentliga lifvets verksamhet, i öfverensstämmelse med olika anlag och förmåga. Ty att verksamheten äfven inom det sistnämnda lifsområdet skall i de flesta fall för den qvinliga delen af menskligheten gestalta sig annorlunda än för den manliga, eller i enlighet med qvinnans natur och skaplynn, synes oss alldeles påtagligt. Men vi se här, såsom Tegnér säger någonstädes inför en samling af barn: »ett tillkommande tidevarf, som står beslöjadt, framför oss.» Endast svagt kunna vi spana dess drag. Det vissa är dock, att om de i många fall motsatta fordringar, som den nya tiden ställer på qvinnan, ej skola splittra hennes väsende, så måste dessa fordringar — så framt de hafva något berättigande, och derom tyckas hos de flesta upplysta nationer meningarna ej vara synnerligen delade — upptagas, af både män och qvinnor, till allvarlig och opartisk granskning, utan förutfattad misstro å ena sidan eller blind hängifvenhet å den

andra. Under det vi således ej se bort från möjligheten af stora faror på den nya vägen, uppreser sig dock vår innersta känsla mot en åsigt, som ofta och från de mest olika håll blifvit uttalad, den, att den sanna qvinlighetens väsende ovilkorligen skulle gå förloradt om nya intressen, tankar och omsorger skulle göras qvinnan tillgängliga. Vi tro, tvärtom, att ju högre qvinnan stiger såsom menniska, desto rikare skall äfven det qvinliga elementet i hennes natur utveckla sig.

Kärlek, kunskaper och handling nämnas såsom grundelementer för allt högre lif. Det kunde väl då tyckas såsom vore det af högsta vigt att dessa grundelementer ej med åsigt undanhöllos något menskligt väsende, utan tvärtom gjordes tillgängliga för hvar och en, med känsla och tanke begåfvad varelse. Och se vi närmare till hvad ett sådant sakernas enkla förhållande, en gång öppet erkänt och allmänt tillämpadt, skulle medföra af praktiska resultat, (här särskildt med afseende på den svenska qvinnans samhällsställning), så torde dessa i korthet kunna sammanfattas i följande punkter: 1:o qvinnan skall i första rummet tillerkännas den oeftergifligaste af alla rättigheter, den att vid en gifven ålder sjelf förfoga öfver sitt hjerta och sin hand och således i denna den ömtåligaste af angelägenheter, ega frihet att sjelf bestämma öfver sitt framtida öde; 2:o henne skall af staten beredas utvägar till *kunskaps* förvärfvande och kunskapsprofs afläggande enligt samma vilkor, under hvilka gossen och ynglingen åtnjuta dessa höga förmåner, och slutligen 3:o skall henne öppnas tillfälle till *handling* i alla riktningar, inom alla områden och i alla värf, som människosnillet och det menskliga samfundslifvet påkalla.

Om staten en dag skulle befinnas kallad att skapa nya samhällsinstitutioner för landets döttrar, komma till klart medvetande om sin rätt och pligt i medborgerligt hänseende, såsom personligt ansvariga väsenden, så se vi deri ett godt tidens tecken; ty endast så tro vi att staten skall kunna förverkliga den sidan af sin idé, att vara ett uttryck af ett helt folks sedliga karakter.

Qvinnans rätt, betraktad ur allmänt mensklig synpunkt, anse vi alltså böra ställas i jembredd med mannens. Icke desto mindre ha vi tagit för afgjort, att denna rätt i dess praktiska tillämpning på det allmänna lifvet skall komma att framte många egendomliga former, härflytande af det qvinliga

väsandets särskilda art och bestämmelse. Blott såsom framtidshägringar skymta vi ännu dessa egendomliga former för kvinnans omedelbara ingripande i det stora arbetet för allmän förädling och allmänt väl. Att redan nu söka ange den ena eller andra riktningen för kvinnans medborgerliga verksamhet vore nära nog lika fåfängt, som ville man, med blicken fästad på den undangömda skogsbäckens, mellan tusende hinder, framsmygande lopp, utstaka den blifvande flodens välsignelserika bana. Vi föredraga därför att här blott ännu något litet sysselsätta oss med de grundförhållanden, kring hvilka hufvudfrågan hvälfver sig.

»Intet väsende kan stifta lag för ett annat, hvilket följer af sjelfva lagens begrepp, om man rätt gör sig reda därför. — Men ett väsens lag kan *begränsa* ett annat väsendes verksamhet. Och detta innebär på intet sätt något intrång i dess sanna sjelfständighet och frihet, men väl en norm mot ett möjligt sjelfsväld.»*) Sanningen af denna sats, som flutit ur en ung svensk vetenskapsmans penna, torde ej kunna bestriidas. Den deri uttryckta tanken skall här blifva oss en Ariadne-tråd, vid hvilken vi vilja hålla fast, under det vi intränga i vårt ämnes irrgångar, för att bekämpa det derinom ännu alltjemt herrskande vidundret: *fördomen*.

Inom den mest civiliserade verldsdelens af vårt halvklot står kvinnan ännu med sin verksamhet inskränkt till familjen och sällskapslifvet, gent emot staten och menskligheten, om man bortser från de spridda anknytningspunkter med verdens och nationernas stora lif, dem hon genom en frivillig, så att säga, samhällsmoderlig verksamhet, samt genom flerfaldiga arter af författarskap, genom diktningen och konstnäringsgifvelsen, sjelf, under kamp mot svårigheter af alla slag, skapat sig. Man börjar alltmer erkänna så väl orättvisan som det okloka i ett sådant sakernas tillstånd. Man börjar inse behovet af grundliga studier för kvinnan, och denna insigt har klarnat i mån som kvinnan visat sig allt oemotståndligare drifven, att med den outvecklade förmåga, som står henne till buds, söka ingripa i den högre för menskligheten gemensamma verksamhet, som lifvet erbjuder, under hvilken sträfvan kanske ej så sällan den beklagliga omständigheten kommit i dagen, att hennes bildning lik Semiramis' trädgårdar, sväfvar mellan jord och himmel, utan fast grund.

*) Klockhoff.

Det gifves utan tvifvel många bland vårt lands upplysta både män och kvinnor, som, långt ifrån att envist fasthålla vid gamla tidens ensidiga åskådningssätt, tvärtom nitiskt arbete för spridandet af större och friare åsigter rörande kvinnans bestämmeelse. Såsom bekant har också detta arbete ledd till flera för den svenska kvinnans intellektuella utveckling och materiella oberoende lyckliga åtgärder och lagstadganden, under en följd af riksdagar, hvartill komma de nya, flerfaldiga, ljusare utsigter, som vid denna, den stora reformens riksdag, förespeglats henne. Men det gifves också mången, i synnerhet bland kvinnorna sjelfva, som anser det vara ett oeftergiffligt vilkor för bevarandet af qvinlighetens och huslighetens helgd, att kvinnan endast *medelbart* inom familjen och i sällskapslifvet samt möjligen direkt genom den frivilliga välgörenheten, utöfvar något inflytande på samhällets utveckling och förädling. Ledda af denna öfvertygelse fästa de ej minsta afseende på huruvida de sjelfva och andra af deras kön någonsin, inom denna på förhand utstakade lifs-sfer, uppnå den själsutveckling, som är för dem möjlig, eller kunna tillvinna sig den själfkänsla och allmänna aktning, som hade kommit dem till del, under bemödandet att fylla en med deras anlag bättre öfverensstämmande plats i den stora samhällskedjan, vare sig denna plats inneburit ett ideelt eller reelt syfte. Dessa så sinnade, ofta ädelsinnade kvinnor — makar, mödrar och döttrar — vilja vi här sammanfatta under bilden af en mensklig personlighet, rörande sig i en ständig krets-gång inom en omhägnad trädgård, hennes hela värld; hemmastadd med arbetet inom densamma, njutande af dess blom-mors doft, dess frukters safter, men saknande all håg att taga någon verksam del i lifvet utom sferen af ett vegeterande »Stilleben»; ja, fjerran ifrån tanken, att något sådant kan såsom rättighet och skyldighet vara förenligt med hennes kallelse, hennes väsendes lag. »Ser jag ej,» skall hon säga, »himmelens omätliga hvalf upp öfver mig? kan jag ej från min trädgårds murar blicka ut öfver jorden? bäres ej till mig med vindens flägt alla skogars och ängars doft? kan jag ej från tröskeln af mitt hem räcka en hjälpsam hand, en doftande blomma eller en läskande frukt åt mina mindre lyckligt lot-tade medmenniskor? Ännu mera — kan jag ej bjuda dem dela min och de minas frid och förnöjsamhet inom vår undan-gömda fristad? Dessutom finnes det ju mången för allmänheten

tillgänglig trädgård, der jag, liksom inom mina grannars, har tillfälle att komma i beröring med mycket af hvad verlden eger för fantasi, för själ och hjerta dyrbart. Är icke allt detta tillräckliga anknytningspunkter med det allmänt mänskliga lifvets intressen och angelägenheter?»

Vi svara härpå, att dessa beröringspunkter äro alltför få, alltför beroende af godtycket och tillfälligheten, för att leda till något verkligt samband eller kunna framkalla den vaxverkan mellan familjen och samhället, som fordras för bådads högre utveckling. Oss synes det åtminstone vara klart att familjen (hjertpunkten i qvinnans bestämelse), så väl som qvinnan sjelf, har mycket att vinna, intet att förlora af ett närmare på förnuftigt sätt avvägbragt införlifvande med det medborgerliga lifvet.

Qvinnan skall följa sitt väsendes lag — ja väl! Ingen kan innerligare än vi omfatta denna sanning eller hysa en fastare tro på att hon oafåtligt skall komma att så göra, under fullföljandet af sin lifsuppgift såväl inom mera vidgade sferer för andens fria verksamhet, som i det husliga lifvet, i älskad krets af syskon och föräldrar, eller, hvad ännu mera är, i de förhållanden, hvilka äro ämnade att skänka henne den högsta jordiska sällhet och som tager i anspråk det finaste doftet af hennes qvinlighet. Men vi tillägga, att det är helt visst endast under en, ur synpunkten af rätt och pligt påyrkad, fri samverkan med mannen för allt stort och godt och välsignelsebringande här i verlden, som qvinlighetens lag skall utveckla sig till sin fulla betydelse, och framträda i hela sin gudomliga och mänskliga karakter!

»Men,» torde man invända, »skall ej qvinnans uppgift inom det allmänna lifvet (antaget att en sådan verkligen förefinnes) komma att begränsa eller inkräkta på mannens görande och låtande derinom?» Nå väl, om detta verkligen till någon del blefve förhållandet, skulle det väl innebära någon orättvisa, då mannens verksamhet i alla tider så strängeligen begränsat qvinnans? Vi gripa här ånyo efter vår ledtråd: »ett väsens lag kan begränsa ett annat väsens verksamhet, utan att detta på minsta sätt innebär ett intrång i dess sanna sjelfständighet och frihet, men väl en norm mot ett möjligt sjelfsväld.» En sådan norm tyckes med afseende på här ifrågasvarande förhållande, de olika anlagen vara ämnade att bilda, i det de bestämman den enda naturliga fördelningen af de så

djupt i hvarandra ingripande områdena för mannens och kvinnans verksamhet. Arten och omfånget af det arbete, som enligt en sådan fördelning skulle komma på kvinnans lott, äro, såsom redan blifvit antydt, ännu svåra, om ej omöjliga, att bestämma. Vigten och värdet för enskildt och allmänt väl af detta ännu till en del *obekanta* i kvinnans uppgift, synes emellertid vara på god väg att intränga i det allmänna medvetandet.

Mycket återstår dock ännu. Våra kvinnor måste sjelfva lära känna sin mission, äfven i medborgerligt afseende, och bereda sig att blifva densamma värdiga — en beredelse, hvilken, om den är af rätt art, endast skall göra dem inom hemmet ännu mera verksamma, pligttrogna och i bästa mening älskande. Endast på denna väg och med den tysta men oemotståndliga makt, som är kvinnan gifven, skall slutligen fördomen öfvervinnas och den så mycket fruktade personlighets-principens inbrytande äfven inom kvinnans verld blifva erkänd såsom en sanningens seger. Kunna våra rader, om än i aldrig så ringa grad, tjena till att förbereda en sådan seger, då hafva de uppfyllt sin bestämmelse!

K—r.

XXIII. OM QVINNANS BILDANDE FÖR LÄKAREYRKET. *)

»Och likväl rör den sig,» yttrade Galilei om jorden, trotsande inquisitionen och dess redskap. Samma sanning gäller äfven på det andliga området. Lika säkert som planeten rör sig i sin bana, lika säkert utveckla sig de menskliga förhållandena, trots alla de hinder, dem enskilda personer i sin kortsynthet uppställa deremot. Inom andens verld gälla lagar, lika bindande som de, hvilka beherrska verldsalltet. Så spåra vi i verldshistorien en småningom och gradvis skeende utveckling i uppfattningen af kvinnans ställning. Vår samtid har vaknat till en klarare insigt häraf. Den arbetar derföre på denna frågas lösning. Här finna vi, liksom alltid, motsatta ytterligheter i mening, samt en hel serie af olika nyanserade förmedlingsförslager. Om vi undantaga den yttersta högern, synas alla vara böjda för att meddela kvinnan

*) Insändt.

åtminstone i en viss mån vidgade medborgerliga rättigheter. Och såsom ett af de yrken, dit inträde först borde beviljas henne, nämner man ofta läkareyrket. De mest olika meningar förena sig ofta i denna punkt och erkänna, att qvinnans anlag och egenskaper göra henne synnerligen lämplig för detta kall. Men det praktiska utförandet af denna plan möter, särdeles i början, ej ringa svårigheter. Vi vilja här betrakta de möjliga utvägarne för uppnåendet af detta mål. Man har offentligen yttrat flera meningar angående förfarings-sättet dervid. Vi vilja ej här detaljeradt granska de olika förslagen, utan nöja oss med att sammanfatta det hufvudsakliga deraf. De två utvägar, som först framställa sig, äro: antingen att låta qvinnan studera vid de anstalter för vanliga läkares bildande, som redan finnas, eller ock för henne inrätta ett särskildt läroverk. Innan det förra alternativet blir utförbart, torde det ännu komma att dröja många år. Hvad det andra förslaget beträffar, synes det ej heller ega utsigter till framgång. Statens medel anlitas från alla håll, och om vi egde att för qvinnans räkning förfoga öfver någon del deraf, skulle vi i främsta rummet använda dem till inrättande af elementarläroverk för den qvinliga ungdomen. Att, innan detta skett och innan man funnit med hvilken framgång medicinen kan uti vårt land af qvinnan utöfvas, anlägga ett medicinskt läroverk för henne vore en förvändhet. Detta hindrar dock ej staten att anvisa några medel till stipendier åt de qvinnor, som sjelfva kunnat förskaffa sig de nödiga förstudierna för läkareyrket, samt till arfvoden åt de lärare, som ville åtaga sig deras undervisning. Den bästa utväg för bildande af qvinliga läkare, som för närvarande står öppen, vore således att några unga qvinnor, som inhemtat de nödiga förberedande kunskaperna, förenade sig och, med understöd af vare sig allmänna eller enskildta medel, sökte öfvertala någon lämplig person bland Stockholms många läkare att åtaga sig deras undervisning. Den största svårighet som visar sig vid utförandet af denna plan är bristen på särskild anatomisal. Carolinska institutets anatomisal är upptagen hela dagen. För den händelse att det ej skulle vara möjligt att med Gymnastiska Central-institutet träffa en öfverenskommelse om tillstånd att några timmar om dagen få begagna dess lokal, finge man försöka sjelf inrätta en dylik. Detta skulle ej vara något omöjligt, och skulle kunna, efter behofvet lämpadt, ske

för en ganska måttlig utgift. De kemiska laborationerna, som för en läkare äro nödvändiga, skulle ännu lättare kunna ske, vare sig i enskild lokal eller genom öfverenskommelse med någon apothekare på dennes laboratorium. Hvad slutligen de praktiska, kliniska studierna beträffa, så skulle dessa väl kunna göras på något af Stockholms sjukhus efter aftal med läkaren. Dessa äro de hufvudsakliga studier, för hvilkas idkande fordras särskilda institutioner. För öfrigt är den blifvande läkaren egentligen hänvisad till sjelfstudium. Hvad föreläsningar beträffa, är det svårt att säga huruvidt den qvinliga ungdomen kunde begagna sig af dem, som redan hållas för blifvande manliga läkare. Dock kunna vi tryggt antaga att föreläsningarna i de kemiska vetenskaperna kunde utan olägenhet af de båda könen gemensamt åhöras. Detta är det studiesätt, som vi anse lämpligast för dem, som först skola beträda denna bana. Hafva *de* en gång hunnit sitt mål och vunnit förtroende, då kan man hoppas att såväl staten som enskilda skola med större tillförsigt bevilja understöd åt deras blifvande efterföljerskor. Om den föreslagna högre bildnings-anstalten i Stockholm en gång kommer till stånd och i förening dermed inrättades en anatomisal och en kemisk institution, med tillträde äfven för qvinnor, så vore dermed de största hindren för den qvinliga läkarebildningen undanröjda. Den föreslagna akademien i hufvudstaden är visserligen ej ämnad att vara ett examens-institut, men det skulle den ej heller härigenom blifva; det Carolinska Institutets eller Universitetets-faculteternas lärare borde nemligen då, såsom nu, få vara domare i fråga om kunskaper och kompetens; och är det att hoppas att dessa herrar mot vanlig examens-afgift, eller något annat mindre arfvode, gerna skulle åtaga sig den ringa tillökning i arbete, som några qvinliga läkares examinerande skulle förorsaka dem.

Med afseende på den erforderliga studietiden, kan man antaga, att Medicine Doktorsgraden kräfver allra minst sju års ihärdigt och allvarligt studium, först af naturvetenskaper och sedan af medicin. Fordringarna för den första preliminärexamen äro ungefär följande: i latin och matematik: högsta pensum i maturitetsexamen; i botanik detsamma, med tillägg af medicinalväxter; i fysik: Focks lärobok; i zoologi: Thorells lärobok, Sundevalls lärobok och en del af Nilssons fauna, derjemte något comparativ anatomi; i kemi: Berlins lärobok, jemte experimenter. Dessa äro

lågsta fordringarne för Medico-Philosophie-examen. Sedan kommer Medicine Kandidat-examen, för hvilken fordras insigter i medicinens theoretiska delar. Att här uppgifva läroböcker och kurser är nästan omöjligt. Några sådana äro ej heller föreskrifna. Bland de studier, som dertill måste idkas må nämnas: hela människokroppens anatomi, äfven de mikroskopiska delarne deraf; analytisk kemi; läran om gifterna och deras egenskaper samt fysiologisk kemi, fysiologi, patologi med thy åtföljande obduktioner, medicinens historia samt de första grunderna af den praktiska medicinen och chirurgien. För Med. Licentiat-examen fordras en djupare och mera omfattande insigt i medicinens praktiska delar, och efter utgifvandet och försvaret af en medicinsk afhandling förklarar man för Med. Dr. Såsom Licentiat eger man dock full rättighet att praktisera.

Vi afsluta dessa flygtiga antydningar i ämnet med en hjertlig önskan att de må kunna vara till någon ledning för de qvinnor, hvilka känna sig lockade af den sköna, men svåra och ansvarsfulla uppgiften, att såsom läkare tjena sina lidande medmenniskor.

M. S.

XXIV. NÅGRA EPISODER FRÅN DET FEMTE SVENSKA LÄRAREMÖTET.

(Ur ett bref till St.)

»Det går en rysning genom hela min kropp, bara jag hör det ordet *piga!*» yttrade en gång den fina kammarjungfrun på ett herregods i Södermanland. Hur mången af oss fina damer, som valt pennan till vårt yrke, har ej rönt en likartad känsla, då vi hört det förfärliga ordet: blåstrumpa. Döm då, bästa St., om mina känslor, när jag en dag, från min obemärkta plats på åhörarinornas läktare, under pågående läraremöte, fick af en älskvärd *papa*, som förgäfves sökt en plats på främsta bänken åt sin unga 16-åriga dotter, uppbära en förgrymmad blick, beledsagad af några hörbara utfall mot de förmättna »blåstrumporna», som ständigt gå i vägen för annat hederligt folk. Uppriktigt sagdt kände jag redan en an-

sats af den omtalade rysningen; en besynnerlig, frössartad känsla drog fram öfver min hjessa; jag förutsåg ögonblicket, då håren skulle resa sig (du vet de hafva af naturen blott alltför uppåtsträfvande anlag); för mina i förskräckelsen halfslutna ögon sväfvade de sällsammaste irrbilder — långa oändliga rader af blåa strumpor i alla möjliga former och nyanser — från den oskyldigaste blåelse till den djupaste ultramarin och den mest förrådiska anilin — invecklade och utvecklade, stoppade och ostoppade, parade och omaka — alla defilerande mig förbi med de mest påtagliga tecken till förtrolighet och godt förstånd, under det den haltande marschtakten af ett entonigt: »blå-strumpa, blå-strumpa» reglerade deras rörelser. En tryckande beklämning grep mig — jag drog djupt efter andan — då uppdök plötsligt för mitt minne, efter årslång glömska, den finkänsliga kammarjungfruns tragikomiska utrop: »Det går en rysning genom hela min kropp etc.» I samma ögonblick bröts förtrollningen, och mina *rysliga* känslor upplöste sig i ett godt skratt på min egen och den stackars kammarjungfruns bekostnad. Leende såg jag mig om efter den älskvärda »papa'en» för att erbjuda mig att, om han så önskade, byta både strumpor och plats med hans unga dotter och sålunda blidka hans vrede. Men, o ve! han var redan borta! Det hade gått mig som en berömd riksdagstalare, min présence d'esprit kom för sent! I detsamma ljud nere i salen ordförandens röst:

»Mötet torde nu öfvergå till frågan N° 2.

»Anses det lämpligt och önskvärdt att fruntimmer kunde få anställning såsom lärarinnor vid de allmänna läroverken, ej blott, såsom hittills någon gång skett, i teckning, utan äfven i andra läroämnen?»

I ett nu for en stråle af glad förväntan, lik ett elektriskt ljus från öga till öga, rundt kring åhörarinnornas fulltaliga krets. Ett rykte hade nemligen spridit sig, att frågan skulle bli förbigången, hvilket bestyrktes deraf, att den icke upptogs den föregående dagen, ehuru hertiginnan Sophia, hvilken man trodde vara intresserad för ämnet, då bevistat sammankomsten. Du kan således lätt föreställa dig, med hvilken glad otålighet man lyssnade till hvad som komma skulle. Dock, jag glömmier ju, att du sjelf, käraste St., icke delar, eller icke tillåter dig att dela den öfvertygelse, som här lifvade alla — den att frågan kunde och borde jakande besva-

ras. Rätteligen borde jag kanske straffa denna din klentrogenhet med att lemna dig i ovisshet om utgången.

»Jeg kunde slutte, (säger skalden) men naar man *begynder* bare,

Saa falder det *att ende* ej saa let.»

Och som jag nu dertill hyser ett svagt hopp om att just genom en trogen berättelse om frågans behandling der, hvarest den utan tvifvel har sitt första forum, på ett allmänt läraremöte, kunna öfvervinna denna din klentrogenhet, så tar jag dig i andanom vid handen och ger dig en osynlig plats mellan mig och blåstrump-hatarens unga dotter, medan vi lyssna till hvad som föregår dernere. Diskussionen är ännu ej börjad, men efter några ögonblicks tystnad höjer sig en klar och manlig stämma: det är en af hufvudstadens skickligaste och mest erfarna lärare, rektorn vid nya elementarskolan, Staaff, som först upptagit ämnet, och jag är glad att här kunna ordagrant återgifva det korta, men kärnfulla och innehållsrika föredraget. Talaren började med att uttala sin fruktan att flertalet inom den ärade församling, inför hvilken han uppträdde, icke skulle vara böjd att med *ja* besvara en fråga, som ännu förekommer så ny och alltför litet blifvit diskuterad.

»Dock tvekar jag icke,» förtfor han, »att uttala min öfvertygelse det en stor fördel skulle tillskyndas våra läroverk, genom att för sina lägre afdelningar tillgodogöra sig den förmåga af klar och åskådlig framställning, den lämplighet att handleda barn, den varma kärlek till det uppväxande släktet, samt det tålmod och den ihärdighet, som i så hög grad utmärka qvinnan, ja, ofta nog i högre grad än mannen. Då frågan om qvinnans anställande i allmänna värf nyligen förevarit vid Riksdagen och en utredning af ämnet blifvit hos Regeringen begärd, samt bland platser, för hvilka qvinnor vore lämpliga, särskildt nämnas elementarlärarens, anser jag icke oviktigt, att yttranden, vare sig för eller emot, här afgifvas. För min del får jag, till de skäl jag nyss anfört, äfven lägga den erfarenhet jag gjort, genom åhörande af undervisningen, dels i den med Statens lärarinne-seminarium förenade normalskola, der dock endast flickor undervisas, dels i Stockholms folkskolor och särskildt Clara församlings, der äfven ett betydligt antal gossar åtnjuta qvinlig undervisning. Jag är öfvertygad, att mången lärare skulle skatta sig lycklig att ega sådana undervisningsgåfvor, som de, hvilka dessa läroanstalter haft lyckan för-

värfva sig. Åtminstone erkänner jag mig för min egen delhaft mycket att lära, likasom jag fortfarande hoppas få det, genom att bevista dessa lektioner. Min innerliga önskan är derföre, att denna viktiga framtidsfråga måtte blifva med allvar omfattad, och det svenska elementarläroverket icke längre dröja att, i en tid då tillgången på manlig lärarehjelp alltmera börjar tryta, tillegna sig den goda och dugliga kraft, som genom denna frågas rätta lösning skulle detsamma beredas.»

Efter rektor Staaff uppträdde sex talare, hvilka alla, med undantag af en, som yrkade på uppskof, i hufvudsak instämde med den förste talaren, ehuru olika åsichter yttrades, rörande den utsträckning medgifvandet borde erhålla, i det att somliga ville begränsa den qvinliga lärareverksamheten till endast två-klassiga läroverk, hvarvid särskildt påpekades lärarinnans egendomliga förmåga att upprätthålla disciplinen bland yngre gossar i långt högre grad än läraren; andra ville ha tydligare bevis derpå, att den qvinliga lärarekraften vore behöflig inom goss-skolan, samt ville dertill använda endast sådana som befunnits vara till öfverlopps, sedan de föreslagna elementarläroverken för flickor blifvit inrättade; en annan ville, af omsorg för familjens intresse, inskränka det föreslagna medgifvandet endast till ogifta fruntimmer. Andra åter uttalade sig emot all principiell skillnad, vare sig på högre eller lägre stadier. Allt borde få gälla hvad det kan. Frågan vore icke huruvida man uppfyller sitt kall såsom man eller qvinna, utan såsom *menniska*.

Diskussionen fördes med värma och talent samt följdes, såsom du väl kan tro, med lifligaste intresse af oss, innevärnare i de högre regionerna. De olika talarne tillvunno sig deruppe olika anhängare, hvilka bäst karakteriseras af deras olika lösen; å ena sidan: »allt eller intet!» å den andra ett skalkaktigt framhviskadt: »gif oss lillfingret och vi taga snart hela handen!» och slutligen öfver eller bakom dessa yngre otåligare förposter en äldre kärntrupp, på hvars höjda baner lästes den kända devisen: »*Laissez faire la justice, elle trouvera ce qui convient!*» Bland dessa senare talades halfhögt, men lifligt, om skadan af onödiga förbud eller på förhand uppgjorda begränsningar. Om man lemnade saken åt sig sjelf, menade en, skulle efter all sannolikhet de flesta qvinliga lärare stanna inom de lägre åldersklasserna, medan dock en och annan framstående och mera egendomlig förmåga

kunde af läroverket tillgodogöras på ett högre stadium. En annan invände att då man ej inom statens läroverk för flickor funnit nödigt att inskränka de manliga lärarne till vissa klasser, så borde det icke heller anses nödigt att inom dylika skrankor begränsa den qvinliga lärare-verksamheten inom goss-skolorna. En tredje erinrade om de ritlärarinnor, som med fördel användas i många skolor för alla klasser. En fjerde åter visste att berätta om de många män, tillhörande det yngre befälet inom vår handelsflotta, som erhållit sin undervisning i matematik af ett fruntimmer. Exempel fattades således icke för att bevisa att qvinliga lärarekrafter vore användbara och behöfliga äfven på högre stadier af undervisning, såsom lektor Blomstrand, magister Schüek och flere talare anmärkt.

Dernere hade imellertid striden om skolagan börjat mellan humanister och icke humanister. Jag hade dock fått nog och lemnade sammankomsten, fördjupad i tankar på den nyss vunna segren och — på dig; och med dessa tankar blandade sig en barnslig undran öfver den osynliga kraft, som i våra tider drifver *idéerna* framåt med samma ilande snabbhet som den, hvarmed *orden* föras öfver land och haf af den elektriska strömmen. »En sådan seger till och vi äro förlorade!» skref du häromdagen till din dotter, i fråga om Ständernas beslut rörande qvinnans medborgerliga rätt. Ack! hvem af oss anade väl då, att denna seger skulle vara vunnen redan innan varningen hunnit henne, för hvilken den närmast var afsedd; vunnen utan svärdshugg, med blotta kraften af en lefvande öfvertygelse, der hvarest frågan onekligen har sitt första forum. — Huru hjertligt önskade jag icke att du varit med — hur gerna hade jag ej velat se tveksamheten i ditt sinne gifva vika för — — — — Dock — jag vet, du älskar icke att höra talas om dig sjelf. Jag återgår således till läraremötet, för att kasta en flygtig blick tillbaka på de första dagarnes förhandlingar, sedan jag här, »börjande i galen ända,» såsom du kanske tycker, gifvit dig en hastig öfversigt af en af mötets sista diskussioner. Du mins nog af gammalt den förvända logik jag plägar följa vid brefskrifning, i det jag börjar med hvad som för ögonblicket är »*uppermost in my mind*» och redan, likt kräftan (ett djur för hvilket jag eljest hysar så liten sympathi som möjligt, n. b. i *råhetens* tillstånd) bak-

länges genomgår den lilla serie af tilldragelser eller intryck, jag har att meddela.

Som jag dock till min häpnad finner att mitt bref redan vuxit långt utöfver det omfång, som vår fransyske lärare fordom uppgaf, såsom den yttersta gränsen, hvarinom *le style epistolaire* hade att röra sig, (för att icke tala om de oräkneliga öfverträdelserna af lagarne för innehållet, känslograden, och tankeflygten *d'une lettre comme il faut*, till hvilka jag gjort mig skyldig) så vill jag för denna gången blott antyda några få hufvudpunkter. Såsom en sådan kan man väl anse den under den första sammankomsten diskuterade frågan, huruvida de öfverklagade bristerna inom undervisningen borde tillskrifvas otillräckliga fackstudier eller otillräcklig pedagogisk insigt och vana hos lärarne, samt rörande kraftigaste medlen att afhjelpa bristen i det ena eller andra afseendet. De båda sidorna af frågan utvecklades af deras resp. målsmän med mycken värma och kraftig vältalighet, någon gång med en skärpa, som ställde de båda åsigtorna på deras yttersta spets. Resultatet blef imellertid att mötet uttalade en liflig önskan, att en institution måtte inrättas för att bibringa blifvande lärare theoretisk insigt och praktisk öfning i undervisningskallet. Till detta goda resultat bidrog äfven ett kraftigt uttalande af biskopen i Borgå, Schauman, om den fördel de finska läroverken redan vunnit af den sedan några år vid universitetet upprättade profession i pedagogik och en dermed förenad normalskola.

En annan af de hufvudfrågor, mötet under de första dagarne diskuterade var den, *huruvida ett centrum för undervisningen borde sökas i ett visst läroämne eller i den harmoniska behandlingen af alla läroämnena*. Sedan åtskilliga talare uppträdt till försvar för den af ålder hyllade åsigten, att de döda språken måste vara hufvudämnet, icke blott för den lärda skolan, men äfven för realskolan, der det nordiska grundspråket föreslogs till surrogat för latinet och grekiskan, öfvergick diskussionen omärkligt till en strid om *skolans mål*. Såsom detta mål nämndes, af olika talare, än *kunskapens inhemtande*, än *det tänkande förståndets utveckling*, än *en harmonisk utbildning af alla själens förmögenheter*, än *viljans stärkande och helgande*, till dess slutligen en talare (Professor Hulterantz), i ett kort men förträffligt föredrag, uppställde såsom skolans mål, icke den eller den egenskapens eller för-

mögenhetens utveckling, utan *menniskan* hel och hållen, allsidigt och harmoniskt utbildad, *menniskan*, icke sådan hon är af sig själf, utan sådan hennes skapare ämnat henne att vara, en Hans afbild och en världens beherrskare. Detta mål, så i hela dess omfång fattadt, måste vara skolans yttersta ändamål och bli det centrum, den kärna, omkring hvilken de olika läroämnena grupperas. Vill man nödvändigt i ett visst läroämne se detta mål representeradt, tillade talaren, så kan det icke bli något annat än religionsundervisningen; dock icke så, som borde detta ämne i någon mån göra intrång på eller drivas på bekostnad af de öfriga, men väl så att det genomträngde hela läroverket med sin anda och kraft.

Du märker här af att talaren, ehuru professor i theologi, ingalunda ensidigt påyrkar att *hans* vetenskap skall taga försteget af de andra, och du finner således att den i några flygtiga tidningsreferater framkastade beskyllningen »att de presterliga deltagarne i mötet velat förvandla hela landet till en enda stor läsare-konventikel» måste grunda sig på något missförstånd. Den ensidigare, religiösa riktning, som betecknas med namnet »läseri» syntes öfverhufvud ganska fåtaligt representerad vid mötet, och om äfven, såsom här, en af dess målsmän uppträder, för att påpeka såsom ett af hufvudmomenten i all uppfostran den menckliga viljans renande och stärkande, så syntes det väl vara en åsigt nog allmängiltig för att hvar och en — (äfven de som vilja från skolan bortvisa all kyrklig undervisning) — må kunna förena sig derom; tankarne rörande *medlen* må nu för öfrigt vara hur delade som helst. Du undrar kanske på det ordet kyrklig, och om jag ej redan, som sagdt är, öfverskridit alla gränser för det passande, i fråga om brefstil och breflängd så skulle jag vilja närmare förklara detta uttryck. Nu måste jag lemna det oförklaradt och får ändå blott i förbigående nämna, att jag med stort intresse följde öfverläggningarne inom sektionen för religionsundervisningen, att åsigtarna här likasom vid de allmänna sammankomsterna delade sig i tvenne riktningar, en friare och en mera bunden, att det var med stor glädje jag fann den christliga friheten ega inom vår lärare-corps så många varma och värtaliga försvarare samt att det förekommer mig, som finge man på dem, och de med dem liktänkande, sätta sitt hopp för en framtida djupare och san-

nare utveckling af troslivet, så inom kyrkan som inom familjen och det borgerliga samhället.

Nu till slut en hjertlig önskan, att du, med din vanliga milda skarpsynthet, må uppsöka grundtanken i det brokiga och sväfvande innehållet af detta bref, om jag ock dervid skulle komma att spela samma roll som Balzac, hvilken, då han en natt vaknade vid att en tjuf undersökte hans penninglåda, skrattande anmärkte: »det vore roligt om ni kan hitta något der; mig har det icke lyckats.»

Esselde.

XXV. EN FRISKOLA FÖR ARBETERSKOR I LONDON.

I London har, för något mer än ett år tillbaka, en förening bildat sig, med afsigt att bereda den arbetande qvinnan samma förmåner, hvilka komma mannen och ynglingen af de arbetande klasserna till godo i det sedan 10 år existerande *Working Men's College*, hvilket nu räknar mer än 400 lärjungar. Den vackra tanken har nu utslagit i full blomma, i det att ett *Working Women's College* äfven kommit till stånd, och bland dem, som dertill bidragit med råd och dåd, nämnas: *John Stuart Mill*, *Harriet Martineau*, *Mrs Taylor*, *Mrs Bodichon*, *Miss Frances Power Cobbe*, m. fl.

Afsigten med denna stiftelse är att bereda tillfälle till inhemtande af behöfliga kunskaper åt qvinnor, som försörja sig med sitt arbete, men som erhållit föga eller bristfällig skolundervisning. Populära föredrag hållas för detta ändamål vissa aftnar från 8— $\frac{1}{2}$ 10 af menniskoälskande och kunskapsrika personer, så väl män som qvinnor. För de många hvilka, af brist på elementarkunskaper, ej deraf kunna draga afsedd nytta, äro äfven förberedande klasser inrättade, och betalas en ringa afgift af dem, som begagna sig deraf. I undervisnings- och föreläsningssämnena ingå: Engelsk språklära, litteratur och historia, Geografi, Arithmetik, Matematik, Latin, Fransyska, Physiologi, Samhälls-ekonomi (Social Economy — för att lära qvinnan rätt inse och förbättra sin ställning, såsom medlem af den industriella världen), Botanik, Ämnesskrifning och Ritning.

Meningen är ej så mycket, säges i stiftelsens program, att förhjelpa qvinnan till inhemtande af specialkunskaper

(huru önskvärdt detta än må vara), som icke fastmer att bringa henne insigter, hvilka gifva intresse åt det simplaste arbete och göra henne till en ädel och pligttrogen medlem af samhället. Ett enskildt bref meddelar följande om det sätt, hvarpå stiftelsen lyckats lösa sin uppgift:

»Hittills har *Working Women's College* mer än motsvarat allas förväntan. De arbetande qvinnor, som mest begagna sig deraf, äro sådana som sysselsätta sig med handel. Mången fattig, ung kvinna går dit, då bodarna stängas och tillbringa dagens återstående timmar i det vackra, trefliga och varma samlingsrummet, der man finner många tidningar, tidskrifter och en samling fotografier, och dit hon har tillträde, äfven om hon ej deltagar i den undervisning, som meddelas i klasserna. De unga kvinnorna, väl och omsorgsfullt klädda, se snälla och hyggliga ut, och det hela bär pregeln af trefnad och komfort. Också sade en af dem till mig häromdagen: »det är så godt att komma hit; det ser så hemlikt ut.»

Det stiftelsen tillhörande biblioteket innehåller alla för lärjungarna behöfliga böcker. Kaffe och the till högst måttliga priser finnes alltid att tillgå för dem som önska det. Förståndarinnan är en ung dam om tjugutre år, »*a most perfect lady, who graces every drawing-room she enters,*» tillägger brefskrifverskan. Tillika med ett annat ungt fruntimmer, har hon vården öfver det hela och uppfyller sina åligganden på ett utmärkt sätt.»

L. S.

XXVI. VÅR PORTFÖLJ.

Förslaget om *giftomannarätt för kvinna, som fyllt 25 år*, har af ridderskapet och adeln samt preteståndet blifvit afslagen, hvaremot borgare- och bondestånden biträdt detsamma. Den vigtiga frågan befinner sig således på samma punkt som förut.

Belöningar till underhafvande. Egaren af en större egendom i Skaraborgs län har, under det förflutna året, anslagit en summa af femhundra rdr rmt, i afsigt att, medelst lämplig uppmuntran, söka befrämja hemtrefnad och ökad

välstånd bland godsets underhafvande, att under fem års tid utgå med 100 rdr om året, fördelade till vissa för syftet afsedda premie-belopp, enligt nedanstående uppgift: för ordning, renlighet och arbetsflit inomhus: en premie å 15, en å 8, en å 5 och en å 2 rdr. För ordning, omtanke och drift vid hemmanets, torpets eller lägenhetens yttre häfd, äfvensom för vårdad kreatursskötsel: en premie å 10, en å 6 och en å 4 rdr. För väl verkstald, vårdad trädplantering, eller lika beskaffad kålgårdsskötsel: en premie å 10, en å 4, en å 3 och en å 2 rdr. För blomsterodling, tjenande till nöje och prydnad vid hemmen: en premie å 8, en å 6, en å 4 och en å 2 rdr. Till tjenstehjon, som utmärkt sig för ordning, pålitlighet samt skicklighet i arbete och tjenst: två premier å tillsammans 10 rdr. På samma egendom har samma egare för ett par år sedan äfven stiftat ett undsättningsmagasin för godsets underhafvande, att tillita efter inträffad missväxt.

Egaren af Tångestads egendom i Östergöthland har derstädes anordnat en söndagsskola, hvarest hans underhafvande åtnjuta fri undervisning i skrifva och räkna. Undervisningen i skolan bestrides af husbonden och hans fru.

Vid ett sammanträde inom *Société d'économie politique*, för ett par månader sedan, omnämnde mr. Jules Simon den märkvärdiga omständigheten, att en ung dam, mille Renguer begärt att få deltaga i den medicinska undervisningskursen i Alger, för att derefter taga Doktorsgraden, hvilken begäran satt fakulteten och styrelsen för undervisningsverken åtskilliga myror i hufvudet. Mr. Joseph Garnier förklarade sig finna saken mycket enkel och kunde icke begripa att den kan framkalla någon förlägenhet. Att motsätta sig kvinnans önskan att studera och utöfva läkarevetenskapen, yore, menade han, att efterapa herrar sättere, hvilka fördrat och genomdrifvit kvinnans förvisning från boktryckerierna!

Senare underrättelser upplysa om att mille Renguers ansökan blifvit bifallen utan alla förbehåll och att hon redan börjat sin kurs vid *l'école de médecine* i Alger.

ter, samt *notiser* i ämnen, hvilka ligga inom området för Tidskriftens syfte.

Likasom förra årgången utkommer den 8:de i 6 häften, hvartera om 4 ark, till det oförändrade, ytterst billiga priset af 3 Rdr Rmt.

Prenumeration från *Landsorten* bör helst göras hos Red:n, under adress: *Red:n af Tidskrift för Hemmet, Stockholm*; i hvilket fall Tidskriften under korsomslag direkte med posten expedieras till respektive prenumeranter. I *Stockholm på Byråen för renskrifning m. m., Mynttorget N:o 4, 1 tr. upp*, då prenumeranten får sig hvarje häfte regelbundet tillsändt. Prenumeration kan äfven ske på Postkontoren med tillägg af vanligt postförvaltarearfvode, och hos Herrar Bokhandlare, så i *Stockholm* som i *Landsorten*, äfvensom i *Finland*, med 3 Rdr Rmt. Från *Norge* och från *Danmark* sker prenumeration säkrast i bref till Red:n, med tillägg af postafgiften, d. v. s. med sammanlagdt 4 Rdr Rmt, då hvarje häfte med bokposten tillsändes prenumeranten.

Af 2:dra, 3:dje, 4:de, 5:te, 6:te och 7:de årgångarna finnas ännu kompletta exemplar att tillgå hos alla Bokhandlare i *Stockholm* och i *Landsorten*.

TILLKÄNNAGIFVANDE.

I bokhandeln har utkommit ett Supplement till Tidskrift för Hemmet, innehållande ett Bref, som besvarar frågan: *Hvilka fördringar ställer den nya tiden på Sveriges kvinnor?* af en Svenska. Pris för prenumeranter och icke prenumeranter 25 öre. Behållningen är anslagen till ett välgörande ändamål.

 Enskilda personer, hvilka intressera sig för Tidskriften och vilja medverka till dess spridning genom att samla prenumeranter, erhålla, då till Red:n insändes liqid för 5 ex., det 6:te gratis. (Se vidare omslagets inre sidor.)

